Контрольный экземпляр

КОТАЛОН ЦIЕЙ ДАЬКЪАЛА ХИЛДА ШУН!

Массо а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера денз ● ШОАТТА, 9 МАЙ, 1981 ШУ. ● № 57 (6347). ● Мах 2 кепиг.

ДАИМ ДАХАРГДОЛА ДЕНАЛ

КОТАЛО лькхача шовзткъе пхелагIча шера майски деноШ вайна тIехь-тIехьагIа гаанагIа довлаш летт. ХIаьта а тIа-тIа къаьнгагIа гу советски халкъа, дерригача антифашистски низий денала сийле. Нагахьа санна уназра немецки фашизм йохаяь ецаре, хьанна хов, Европа, Азе, Африка халкъий кхелаш, хIаьта Америкачун яр а мишта хургьяр.

Германски империализмо, цох хьахинжача бIехало — фашизмо дукхача хана денз (США, Англе, Францe реакционни низий новкъосталца) кийчо йора дуненна доал даргa кхача гIерташ. Цар планаш тIа де лерхIачунга кхачара керттера духьало хиннача Советски Союзаца тIом хьоабара керттера моттиг дIалоацар. ХIинэ Малхбузене цхьаболчар СССР-а духьалара фашистски агресси «превентивни» хьисап долаш яр яха кIал кIийле йоаца гитлеровски фальшивкаш арайоах. «Превентивни» мишта хул на нагахьа санна Советски мехкаца тIом хьоабара план Гитлеро 1933 шера белгалъяь хилча. ХIаьта нагахьа санна кхы а кийсагIа яьлча, вай мехка тIагIортара уйлаш 1925 шера, Iаьдал бе доллалехьа дукхха а хьалха. «Майн кампф» яхача Гитлера книжка тIа хьайоазийтаир. Нагахьа санна вай тохан Европерча кердача территорех дувце, яздора хургволча фюрера, вайна дагайоаллар Росси я.

1940 шера декабрь бетта «Барбаросс» яьнна цIи тилла СССР-а духьаларча «гетгара сихача» тIема план чIоагIйир. Фашистски Германе тIема - политически кулгалхоша лерхIаш хиннар фу дар яьлча, из дар дунен тIа хьалхара социалистически пачхьалкхе хIаланъелга, миллионаш нах боабелга, вежаш лоалла чуоттайелга дIаьхий мехкаш довхилга. Фашистски главараша лийрхIачох Росси гIолла уллар дуненна доал дарга бода никъ.

Малхбоаленна тIагIортара малхбузен пачхьалкхений правительствей политико тIехьара тIатерташ хиннача фашистски Германе эгтара хьалха ший эскараш царна шоашта духьала дахар. (Цо хьахьокх агрессорца ловзараш леладар мел кхераме да!). Ерригa хIана яц аьнна Малхбузен Европа дIалаьцачул тIехьагIа мара цхьанкха ховм а ца беш Советски Союзах латанзар немецко - фашистски бIу. Из хилар 40 шу хьалха, 1941 шера 22 июне. 5,5 миллион салтеп эосари юкъеволa. дукхха эзараш танкаш самолеташ йола 190 дивизи советски доазон ерригача линегIа — Баренцово фордагара денз Iаьржача фордага кхаччалца атакe чухьийлхар. ТIемай историй йовзаш яцар цу таймара низ бола арми, цо ког гIортолга йора Германе, цун вассалий, дIалийцача мехкий тIема - экономически ресурсех.

Советски Союза тIом вIалла эшаш бацар, цхьабакъда, из дIабоьлебелча ший социалистически Даьхен паргIатон кортамукъален бахьанe лоаттабу Сийлахь-бокхa Даймехка тIом хилар цох советски халкъа. Ший политически меIанта диллача вай мехка из бар нийсхой, кортамукъален тIом, хьалхарча социалистически пачхьалкхен кхелаш къовсталь ца Iеш, цо къоастие езаш яр дунен цивилизаце, прогресса, демократе кхоане а. Цох латтар тыле а фронте а советски нaха шоаш да кхобеш къовсам лоаттабара, денала, майрала ниа дукбувла хьаст.

Iалаьмате йоккхача фронте советски халкъи цук Герзаццара Низаши турпела духьала латтар гитлеровски ординагашта. Царна карагIдоьлина сийлахь - доккха хIама да ъоастагIа юхасоцаваь ца Iеш, из парх аьнна вохавар а. Советски Союзо йира котало а лькхха чакхбаьлар тIом. Фашизм хIалакхилар.

Цук тIехьа японски гIаьрахошта духьала къовсам лоаттабаьча Азе халкъашта мах баь варгвоаца новкъостал дир. Советски Герзашцарча Низаша йохайир милитаристски Яьоне Квантунски арми, по а Германе санна капитуляци йир. Дунен дукхача мехкашка миллионаш а миллионаш а бола нах фашистски лоелах кIалхарбаьхар.

СОВЕТСКИ халкъо ше кхо ца деш лоаттабаьча къовсамо дерригача дунен тIара антифашистски низаш хьалхьовдир, цар хьинар айдир.

ШоллагIча дунен тIем тIа котало лькххар халкъашех антигитлеровски коалице эсарашен, гIаьрахошта а уж хьаллувцарашта а духьала хьинаре къовсам лоаттабаьча дерригача халкъаша цхьана гIулакхаш леладар бахьан долаш. Союзникий гIулакхий боагIгIаш бола мах а беш, диццалийта йиш яц агрессор вохавеча керттера дакъа лаьцар Советски Союз, цун Герзашцара Низаш хиларах дола исторически бакъдар. Диъ шера советско-германски фронте бар гитлеровски Германе дукхагIбола бIун низи. Укхаза йохайир кховлагIча рейхен цук сателлитийн 607 дивизи. (союзникий фронташна 176 дивизи мара йохаяндзар). дукхагIа йола авиаци, артиллери, танкаш кIаланийр. ШоллагIча дунен тIема ерригача фронташка 13,6 миллион фашист вийнача, СССР-а духьала лоаттабаьча тIем тIа царех 10 миллион вийра. Советско-германски фронте вермахта керттера низаш дохадаро а Квантунски арми хIаланъяро а Германея Японея тIема а пачхьалкхен а машина парх аьнна вIашагIъаьккхар.

ДIабахача тIема итогаш а урониш а масел луш я. Фашистски Германехи милитаристски Японехи СССР котъяларах советски наха лерхI Советски Союза Коммунистически парте политика толар. ТIемо шIаьнха а хьахьеццар партен халкъи цхьоагIо йолаш хилар, из йохаргйоаца цхьоагIо мелъе цхьаккха низ боацилга. Советски нах котало якккхара гIоттабаь, вIашагIтеха, из яьнкха социально - политически а вIашегIтохара а низ бар парти. Цу котало хьахьекхар Октябро хьаккелла керда общественни пачхьалкхени строй, социалистически экономика, идеологи, советски общества цхьоагIо, СССР халкъий дохаргдоала доттагIал толар.

Цу хана капиталистически дунея чIоагIагIа йола тIема машина йохаярца СССР Герзашцарча Низаши хьахьекхар советски воении Iилма, тIема искусство буржуазни воении Iилмал, тIема искусствал толилга, социалистически арми капиталистически пачхьалкхен армел толилга. Советски арме чакхъяьккха операцеш де лерхIар кIоаргеи ший таймарен хиларца, уж боарамга диллача йоккхий а тIатеIIа а хиларца белгалйоалар. Халкъеш айхха бувзам болаш болча эскарен флотен бIухоша Iалаьмате дика морально-тIема оамал, йоккха турпалал гойтар.

Германски фашизми японски милитаризми йохаярo Европан Азен цхьадолча мехкий реакционни режимаш легайир, социализмана тIехьа, колониальни система дIаяккхара тIехьа къахьегамхоша лоаттабеча къовсама аьттув бола хьал хьахилийтар. Цхьадолча европейски азиатски мехкашка революцеш толаме чакхъялларах шерагара шерага чIоагIлуш йоагIа дунен социалистически система хьахилар.

КПСС XXVI съезде белгал мадаккхара, дIаяхача хено хьахьекхар европейски, хIаьта бIарчa хьайн дунен а гIулакхашта мел пхьяйни а ю, лоархIаме а да социалистически мехкий тIема - политически оборонительни союз — Варшавски Договора Организаци вIашагIйоллар. Цо тешшаме гIулакх ду машара, хIаьта из дерригача дунен тIарча прогрессивни низашо чIоагIгIа хьаллоацаш а да. Цунна дола керда тешал да тешам шербара хьакъехьа КПСС XXVI съезде КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателa Л. И. Брежнева ення машаре инициативаш предложенеш.

Вай машар безаш хилар социалистически строя маIангара хьадоагIаш да. Цхьабакъда, цхьаннеца а мамоттазда из вай низ осала хилар да, аьнна. Шийца цхьанъега а диктата мотт бувцийтаргболаш яц Советски пачхьалкхе.

Укх тIеххьарча хана дунен халкъашта юкъерча историе урокаш териал а ца еш, эггара хьалха американски яр а йолаш. империализм халкъашта ший эоIам карчбола гIерт, низ мамоота дукхагIа Iоа а беш. Агрессивни империалистически гIозарий политико дунен халкъашта юкъера кхохкам чIоагIбу, хIаьта цо бокхха кхерам тIа а тувс.

Художника В. Гребенщикова плакат. «Плакат» яха издательство. ТАСС фотохроника.

Цу хьалашка Коммунистически партен Советски правительство даим терко ю мехка оборона чIоагIъяра, ший союзникийн доттагIийн кхерамзле лоаяра, шоашта тIадехка декхараш кхоачашдара эскарген флотаген мел эшар хилийтара йоалхо ю. КПСС XXVI съезде белгал мадаккхара, СССР Герзашцарча Низий хIанзара тIема потенциал латт уж технически дика Iалашдарах, бIухой воении гонзал лакха хиларах, уж морально чIоагIа хиларах.

Дерригача халкъа дукха безачен цо йоакхо ечен советски бIухоша социализман машарен карагIдьинараш тешшаме лорадечун шоай патриотически интернационально декхар кхоачашду.

Александр АЛТУНИН, арме генерал, СССР граждански оборона начальник — СССР оборона министра заместитель, Советски Союза Турпал.

(АПН).

ДИКА ХОАМАШ

«ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девизагIа шерра социалистически ялъ йоаржаьча Грозненски ацетонови завода болхлоша толаме чакхбаьккхар укх шера хьалхара биъ бутт. Пачхьалкхей заданел совгIа маьхала яьккхар 235 эзар сом мах бола продукци. Задани соахка биъ бетта хиннач̆ул 3,2 процент лакхъяьй.

Массала санна заводе лерлача яхье укх шера а хьалхара моттиг дIа ца хецаш хьайоагIа «Б-12» яха витаминаш арахецача Кухаренко Александр Александровича кулгалдеча цеха коллектив.

* * *

ИттлагIча пятилетка тIехьарча шера Еррнгсоюзни социалистически ялъе хьалхара моттиг хьажаьча Нохч-ГIалгIай гIишлош яра управлене СМУ-7 гIишлоярхоша хьинар айдена къахьег цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера а. Биъ бетта план тIеххоачашъяьй СМУ-7 коллективо. ПланагIа лаьрхIачул совгIа генподрядагIа цо 13 эзар сома маьха гIишлон - монтажни балхаш, хIаьта заданел совгIа ший низаца даь гIишлон балхаш 15 эзар сом мах болаш да.

Биъ бетта задани хамал хьалха кхоачашъяьй Шандрыгин Николай Денисовичи Тохаев Абдулла Зайнидиновичи керте латтача кхоалагIчен йиъалагIчен гIишлош еча участкай коллективаша.

* * *

Шоаш укх шера тIаийца декхараш толаме кхоачашдеш ба Грозненски № 1 йолча гIишлон материалий комбината болхлой. Масала, продукци арахецара пачхьалкхен план 112,5 процент кхоачашъяьй цар. ПланагIа лаьрхIачул совгIа хьаьлй 56 эзар етта кирпичик, 3050 тонни кIир, 6100 сома маьха культурно - бытовой гIулакхашта [illegible].

Уж толамаш доахача хьалха латташ я Амалиев Адам керте латтача шоллагIча цеха коллектив.

* * *

Малгобекски районерча Вознесеновски газобензиново завода коллективо укх бетта чотагIа 49 эзар сома маьха продукци маьхала а йоаккхаш, 56 эзар сом мах бола валови продукци арахецаш чакхбаьккхар дIабаха биъ бутт. Пачхьалкхен планал совгIа даьккхад 8200 тонни газови бензин, кхийола продукци.

Дика къахьеташ хиларца белгалъяьнна я Бариняхоев Махьмада Башира кулгалдеча цхьоалагIча комбинированни установка коллектив Королев Анатолий Васильевич керте латтача КИП-а цеха прибористаш.

* * *

Грозненски «Трансмаш» заводе цхьаккха цехи участокн яц тIехьаюсаш. Цудухьа предприяте коллективо дикка тIеххоачашъяьй биъ бетта план. Пачхьалкхен планал совгIа арахийцай 50 эзар сома маьха валови продукци, маьхала яьккхай 28 эзар сом мах бола товарни продукци. Къахьегама оьсарле лакхъяра чотагIа хьаьй укхаза планал совгIа яра мел хийца продукци.

Заводе белгалъяьнна болх беш я Козлов Евгений, Павлушов Валерий керте латтача механически ремонтни цехий коллективаш.

Б. КОСТОЕВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме

Укх деноша хилар вай республика Лакхехьарча Совета Президиума аргIанара заседани. Цига йийцар республика районийн городийн халкъа судашта организацион кулгалдеш беча балхах республика юстице министра И. А. Албастова яь отчет. Дувцача дешах йола замечанеши предложенеши ец къамьлаш дир К. Д. Бурмистрова — НГIАССР Лакхехьарча Суда председатела, А. И. Ростова — республика прокурора, Л. А. Шуть — НГIАССР чурча гIулакхий министра, Лакхехьарча Совета Президиума членаша М. А. Мамаева, А. Г. Киндарова, В. М. Шамардина. Заседане из дош дувцача юкъе дакъа лоацаш хилар РСФСР юстице министр В. М. Блинов.

Къамьлаш даьраша халкъа судашта кулгалдара, цар балха опыт гулъяра министерства боккха болх беш хилар белгал а доаккхаш цун терхам тIаззар халкъа судий практически балха юкъе белггала кхоечамбоацараш хилара. ТIайийцача соцам тIа республика Лакхехьарча Совета Президиумо юстице министерствагара хьадийхар судий балха боарам дIахо лакхбелга Iалашдар, суде дош дувцилга тоадар, правосуди чакхйоаккхача хана социалистически законность чIоагIъяра де дезар делга. Терхам тIебахийтар халкъа рузкъа лечкъадераШта, корта бохабу малар меларашта, хулиганашта, общественно - пайдана хургдоцаш къахьега ца тугарашта духьала лоаттабеча къовсаме халкъа судий низах кхы а чIоагIагIа пайда эцалга баргбоацаш хилара. Министерствана тIадиллад общественни организацешцара, къахьегама коллективашцара халкъа судий бувзамаш чIоагIдара, судий болх шерагIа дIабовзийтара де доагIар делга.

Заседане иштта дийцар Шалински района халкъа депутатий Советаша къахьегама дисциплина дIахо чIоагIъярах КПСС XXVI съезда решенешкеи Иркутски областа хьакъехьарча 1980 шера 3 октябрерча РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума соцамген хьежна къахьегама ресурсех пайда эцилга тоадаран беча балхах а Ножай-Юртовски района халкъа депутатий Советаша КПСС XXVI съездо дIадийхарашкеи «Идеологически политико кхетамеи болх дIахо тоабара хьакъехьарча» КПСС ЦК соцамгеи хьежна къахьегамхоштеи бахача нахаш юкъе кхетама болх вIашт Iехьбовкхаш беча балхах а дола дешаш.

М. Ш. Баматгиреева Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лярах дола

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме

УКАЗ

Дукхача шерашка республика партийни, боахама организацешка берката болх барахи ваьча дийнахьа дена 50 шу дизарца дуваадениея Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла Баматгиреев Магомед Ширвановича — Нохч - ГIалгIай АССР мелиорацеи хий боахамеи министра.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЯ.

г. Грозный.
1981 шу. 6 май.

Керда торонаш лехаш

КПСС XXVI съезда решенеш вахаре кхоачашъяра тха «Экажевский» совхоза болхлоша хьинар айдена къахьег ханнахьеи дикеи дерригa бIаьстен балхаш чакхдоахаш. Къаьстта боккха терхам тIабохийт оаха ялата лаьрхIа йола хьажкIаш кердача индустриальни хьисапе дIаера. ХIанзале 150 гектара тIа! дIайийнай оаха уж, хIаьта ерригa а дIас еараш 500 гектар я.

Сона белгалбаьхача бакъахьа хет из маьхе йола культура дIаювча хьинар ца кхоеш къахьегаш боахка механизатораш. Царех ва «Эрадикан» яха гербицид лаьтта кIала йохийташ вола Кациев Ювназ, культиваци йоаккха, 1957 шера денз совхозе къахьегаш вола Гиреев Макшарип. Юкъера лаьрхIача хIара дийнахьа 170 процент кхоачашъю сий долча механизаторo шай балха нормаш. Цудухьа хIара шер-шера Сийлен улгa тIа а воаккх Гиреев.

Кхы а дукха механизатораш ба хьажкIаш дIаювча деноШка къаьстта хьинар айдена къахьегаш. Царна юкъе ва уж кхееш вола звеньевой Гайтов Татархан. НормагIа дIас еараш 16 гектар йолаш Татархана хIара дийнахьа дIаюв 40—45 гектара тIа хьажкIаш. Дукха ха я цо а звеньевой волаш хьажкIаш кхею. Цу юкъа йоккха опыт караерзаяьй цо, цудухьа хIара шер-шера дика хьувкъам болаш уж хьал а кхею. Дукха совгIаташ тийннад Гайтова. ХIана дукха ха йоацаш «Знак Почета» яха орден еннай цунна. Цу дезача совгIато дог гIоздаьккха къахьегийт механизаторга.

Хьайбашта шортта доакъар хургдолаш йола мероприятеш кхоачашъяра силоса лаьрхIа а хьажкIаш дIаювш доакх тхо. Босенашка укхача лаьттах тIа балхаш де хала дале а духхьал шин дийнахьа № 1 йолча бригадерча механизаторашa Беркинхоев Висангирейи Толдиев Ахьмадеи 130 гектара тIа уж дIаеаьттув баьннаб. Из болх хIанз сихбаь дIахьош ба.

Индустриальни хьисапе генараш дIадувш а доакх тхо. 5 май хьатIакхоачаш уж дIадийннад 90 гектара тIа, хIаьта дIаде деза 450 гектара тIа.

Керттера лостам коартолаш кхеелга болаш я тха совхоз. Уж эггара динагIча деноШка дIайийна яьхар оаха. ХIана боккха лоархIамболаш гIулакх да хьатIаллалехьа царна де доагIа гIулакхаш дар. Из дика кхетадеш ба тха коартолаш кхееш бола механизатораш. Цудухьа укх деноШка дерригача коартолаш дIайийннача кхашка чакхдаьха даргдолаш да химически хьисапе деш дола оасар а лаьтта хьалхьоадеш ду балхаш а.

Уж балхаш чакхдоахача хьинар айденна къахьег коммуниста Шанхоев Яхьяс. Из Социалистически Къахьегама Турпалхочо Албогачиев АртагIа Iомаваь механизатор ва. Шанхоева санна дикка шоай балха нормаш тIеххоачаш а еш къахьег йоккха балха опыт йолча Аушев Ювсапеи Итазов Исраилеи.

Хаоттам дика боацаш ха оттарах духьале яьй гурахьа дIадийнача ялата де доагIа гIулакхаш дара, яьле а тха механизаторий низаш дIакхаьчад 400 гектара тIарча ялата мел эшараш де, хIаьта кхы 1600 гектара тIарча уж балхаш ловццача хана чакхдаха дезаш да.

170 гектара тIа кхеаьча рапсах 130 гектара тIера яр хьанха а хьекха силоса лаьрхIа мел дена ча а тохаш кIоага чу еллай. Из болх а дIахохьош ба тха механизатораш. ХIаьта рапс чу а нийца мукъадаьнна лаьтта оахаш а кхы тIа де дола балхаш деш а техника йоал. Цу лаьтта генараш дIадувргдолаш да тхо.

Дика хьувкъам болаш ерригa лаьттан культураш хьалкхеяра керда торонаш а лехаш дерригa шоай низеш оарцагIдаьха къахьегаш ба цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера тха совхоза механизатораш. Цар дош деннад 5100 тонни ялат, 7000 тонн — коартолаш, 570 тонн генараш хьалкхеде а уж культураш дIаяллара пачхьалкхен планаш дикка тIеххоачашъе а.

Из толам бакха хала хургда, хIаьта а со теш тха механизатораша шоаш деннa дош кхоачашдергхиларах.

Р. ДОБРИЕВ, Назрановски района «Экажевский» совхоза керттера агроном.

СССР ОБОРОНА МИНИСТРА ПРИКАЗ

1981 ш., 9 май **№ 125** **г. Москва**

Новкъостий салтийи матросаши, сержанташи старшинаши!

Новкъостий прапорщикаши мичманаши!

Новкъостий эпсараш, инараш, адмиралаш!

Новкъостий Эскарен Флотен ветеранаш, Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа дакъа лоацаш хиннараш!

Таха вай Даьхено, вежарашка йолча социализма мехкаша, ерригача прогрессивни адамаша дезду 1941—1945 шерашка Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа советски халкъо Котало яьккха 36 шу дизар. Гитлеровски ордингаш йоккхар бахьан долаш фашистски Германи чIоагIагIа эша а яьй къамаьл доацаш цо капитуляци а яьй.

Укх шера Котало цIей вай мехка дезду КПСС XXVI исторически съезда политически къахьегамеи хьинар айдеьча хьале. Советски наха, Эскарен Флотен бIухоша чIоагIагIа моттеш тIаийцай съезда решенеш, хIаьта творчески хьинар айденна болаш уж кхоачашъеш а ба.

Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа яьккхача исторически Котало дерригача дуненга тешаме дIаьекхад вай общественни пачхьалкхени строй йохалургйоацаш хилар, социалистически система совле, марксистско-ленински идеологе вахар чIоагIдаш бола низ, советски общества морально политически цхьоагIо, СССР халкъий мовкхаз санна чIоагIа доттагIал. Даьхенна цIаккха а диццаргдац ше лоралърий даим дахаргдола сийлахьа гIулакхеш, болхлой класса, колхозни ахархоша, халкъа интеллигенце — Котало яккхар духье фронте а тыле а хьинар кхо ца деш къовсам лоаттабаьча беррагнеша чIоагIа хьийга къа.

МовстагIа эша а еш Котало яккхара юкъарча гIулакха белгала доккха дакъа юкъедилъад антигитлеровски коалице пачхьалкхений халкъашеи эскарашеи, халкъий-кортамукъален низий бIухоша, Сопротивлене болеймеи антифашистски къасамеи юкъе дакъа лоацеш хиннараша.

Германски фашизм, хIаьта цуй тIехьагIа японски милитаризм а йохаярo империализма позицеш дIало мелъярга кхоачадьа гIулакх, новкъостал дьяд дунен социалистически система вIашагIйоллара, Iалашдьа дунен халкъашта юкъарча болхлойм къамеш мукъедахарен болем айбелга.

ЛеррагIа а де лерхIачунга кхача гIерташ а парте, цун Централъни Комитето, КПСС ЦК Генеральни секретарь новкъост Л. И. Брежнев керте латтача Политбюрос бохх бар бахьан долаш дика чIоагIден Советски Союза чурен дунен здакъашта юкъерен хьал. КПСС хьапхленца советски наха керда гIулакхаш карагIдьинад коммунизм хьельча. Ленински араьъяре политика кхоачашъеш Коммунистически парте КПСС XXVI съезде дIахкайкаьй машарен халкъий кхерамалени хьашташ кхоачашдаре йола дунен халкъашта юкъера эггара ирагIа йола проблемаш къоастеира тIеерзаьь хьадда предложенеш.

Вай мехка, вежарашка йолча социалистически пачхьалкхе шй машар базаре мехкъа дунене лаьтт империализма агрессивни гIозараш. ЧIоагIа да гIаьуа США-и НАТО гIолларча цар союзникаши тIема кийчонге дIадохийтар. Хьадеш да дукха мах хIаланбаргболча герзе керда тайпаш, хьаккхийкаьо машера кхераме йола тIема доктринаш. Социалистически содружества цхьоагIо йохаяра тIадерзадаь империализмо леладу гIулакхаш тIа-тIа гоззагIен хIилла йолашагIен хул. Шоай лоIамагIа йолча пачхьалкхений чурча гIулакхашта юкъелелхилга чIоагIлуш латт. Реакционни империалистически низаш гуччакьа хьалдуцаш ба Китайна хIана кургалдераш.

Коммунистически партен Советски пачхьалкхенон даим йоакхо ю мехка оборона чIоагIъяра. Коммунистически партени социалистически Даьхенен боарам боацаш мугIаьха, ленински васкаташтен сийлахьча тIема традицештен тешаме болча Эскарен Флотен бIухоша Варшавски Договора юкъе дакъа доацача пачхьалкхений вежараша долча эскарешца цхьана тIема строе а латташ фе лораду социализма карагIдьинараш халкъий кхерамзлени, моллагIча агрессора воззавеш хIама тоза юйча ба уж.

СССР Герзашцарча Низий личени составе, Сийлахь-боккхача Даймехка тIема беррига доагъешхой Котало ди даькъана дувцаш лоаца боккх аз.

1941—1945 шерашка советски халкъо Сийлахь - боккхача Даймехка яьккхача Котало сийна аз **приказ** ду:

Тахан, моттигерча хенах 21 сахьат даьча, вай Даьхен столице — турпала-городе Москве, союзни республикий столицашка, турпала-городашка Ленинграде, Волгограде, Одессе, Севастополе, Новороссийске, Керче, Туле, турпала-крепосте Бресте, хIаьта иштта городашка Калининграде, Львове, Доне тIарча Ростове, Куйбышеве, Свердловске, Новосибирске, Чите, Хабаровске, Владивостоке, Североморске тхьаь иттаза йоккхий топош кхоссаш цIейна хетадаь артиллерийски салют де.

Вай Даьхен паргIатон кортамукъален бахьанe байнача турпалий даим сийле хейла!

Даькъала хилда турпала советски халкъи цун сий дола Герзашцара Низаши!

Даькъала хийла Советски Союзе Коммунистически парти — вай ерригa коталонаш яара дегаш урзуттадерн уж йоахилгe вIашIтIехьдоатари!

СССР оборона министр, Советски Союза Маршал Д. УСТИНОВ.

Новаторий новкъосталца

Нохч - ГIалгIайчен энергетикаша боккха терхам тIаухийт технически прогресса, керда техникен хьалха латта опыти балха юкъейоалаяран из дIайоаржаяран.

Производство эрталькха тоаеча, оборудованех кхом беш пайда эцача, къахьегама оасарле лакхъеча лоархIамболлаш дола дакъа юкъе кхухь производства новаторашен рационализаторашен.

ЦхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера дIабахача биъ бетта рационализаторски предложенеш балха юкъеяхьарах хьахинна экономически эффект 54500 сом да. Рационализаторски балха дикагIа дола хьокхамаш даьхараш ба «Грозэнерго» ТЭЦ-2 энергетикаш. Котельщикий слесарий бригадира Таьева Iаьлис, мастераша А. Канарске, П. Радионова, П. Рыжей инженераша М. Муртазалиева, В. Кондратенкос еннача предложенешa гIо даьд пачхьалкхенна итташ, бIаьш эзар сом ахча кходе.

Х. СУРУДЖАНЦ, «Грозэнерго» оператор.

ХАЛКЪА СИЙЛАХЬ-ЙОККХА КОТАЛО

IОАЖАЛА ФУТТАРАЙНА ДИЙНА ВИСАР

Цу сагах дукха дийца а дийцад, яз а даьд, амма котало яьккха 36 шу дуза ди хьатIакхаьчача хана цIаьхха а цIаькха а ца хьообича Iелиц Оздоев Альмада Мурад санна баьреш. Иза мо бола нах хилар бахьан долаш я тахан вай сигале маьрше.

М. А. Оздоев ваьв 1922 шера. Назранера ва ца. ТIом болабалехьа хьалха лькихар цо Грозне аэроклуб, цул тIехьагIа Армавирере авиашкола. Отставке вола зIамагIа вола лейтенант ва из хIанз.

Эскара вахар ВЛКСМ ЦК призывагIа, гIулакх даьд авиаполка летчик волаш. Ше эскаре гIулакх деш волаш 248 тIом ба гIоттавьй ший самолет, чуйтдIе 6 фашистски самолет, «Фокке - Вульф 189» юкъа а йолаш.

«Летчикаш тIом тIа» яхача книжка тIа Г. А. Чечельницкие язду:

«...иза болаш ва летчик Алексей Семенович Суравешкин. Цун ца юкъар ший гIулакх довзаргара хьадоагIаш дама. Иза кьона истребитель Оздоева Муради-м вийне маьхе ва. Эгара хьавза сигала урагIа бахача дийнахьа вий гитлеровца-атака юха а теза, шоаш атаке бахар уж. Уж шиъ котваьлар из тIом баьна дийнахьа, кхоъ моастагIчун истребитель чу а йойташ. Ераш цIенгахьа бийрзача хана Мценска районе цIаькха доа де дийзар цар, ши «Фокке-Вульф» яр аккарна нийсъеннараш. «Илешта» тIахкача карагIдалензар царна.

1944 шера 25 январе Ново-Сокольники яхача города шахьарча станце районе (2-гIа Прибалтийски фронт) Оздоева самолет чуйтай моастагIчун зенитни артиллере. ХIаьта 27 январе командоване часте извещенеца летчина дагIгеи наькаген хоам баьб «тIома дуъ къаьр а ца беш, турпалаллаи къонахчалла гойта тIема задани кхоачашъеш вийнав» аьнна.

Амма селта вениваш Iоажала футтарайна дийна висав! Йоагаш хинна самолет, машиннаькъа тIа лаьттача фашистски эшелонашта тIа а ерзаь, парашютаца чувоссаенна из. СаIзетам чу а воацаш немцаша пленив вигав. Из хало лайнай цо Малкбузам Пруссем Чехословакем.

бузем Пруссем Чехословакем. Шозза веддав Мурад лагерашкара, амма шозза а жIаIлеш я долаш болча немецки автоматчикаша лецав. Мукъаваьккхав летчик 1945 шера Польше Советски Эскаро.

ЗIамагIа волча лейтенанта М. А. Оздоевна. ЦIена байракха, ЦIена седкъа, Даймехка тIема орденаш енний. Ишта ба цо хьабена наькъ. Долчча тIейпара эпча, тIом лаьттача масеък шера хьабена наькъ.

ХIанз Назране ОСВОД районна совета председатель волаш болх беш ва хьалха летчик-истребитель хиннар. Района кагирхошта юкъе боккха тIема-патриотически болх бу.

Каст-каста цхьана нийсъу тхо шер-шера районе предприятешка, совхозашка, учрежденешка, школашка хулача Катакон денна хетадIача торжествашка. Дика хоа Мурада хинна, дейна хIамаш дуъца. Хоза а хета ладувгIа цунга берашен бокхий барашен дийгIа ца Iеш, оаха, тIема цIера юкъе гIолла чакхдаьннача тIема ветеранаша а.

Музей коллективо ший доарг! из, хIана ялча кегаьа дег доланц Альмада Мурада уххаш ца хулаш. Денна гуллу Сийлахь-боккхача Даймехка тIема кхы бола доакъашхой а, хIаьта иштта ПаьгIайчена Советски Iеьдал еттадеш лийта граждански тIема юкъе дакъа лаьца партизанаш а. Уж ба шоллагIча доашлой эскаре Таманскии полка 2-ча взвода командир хинна Ганиев Джабраил, «За отвагу» яха ши медаль енна вола гвардe казак У. С. Белхоев. ЦIена седкъа яхен тIема Сийлен кхоалагIча степени орденаш а йолаш вола А. П. Братерский, дукха кхыбераш.

Каст-каста кьоашалгIа доагIа таьпцига Назранерча школашка дешадегIа бераш. Уж тхо доача МагIалбикера, ЖIайрахара, Грознера бераш а. Экскурсовод йолча музея Iиамаи Балгазоно М. Зангиевас дуъц царна музей хьакра историй. ПалгIайчене Советски Iеьдал еттадара лоаттабаьча къовсама юкъе декъа лаьцарех, граждански а Сийлахь-боккхача Даймехка а тIемаш хиннача хана лийтарех йола лекци язъеш дукха материалаш гуллъай цо. ХIара денна хIана дуъцац вийна дуъц цо Оздоев Мурадах.

Т. МАЛЬСАГОВ,
Назранен районе тIемен къахьегамен сийлен музея заведующи, тIемаи къахьегамен ветеран.

Турпала-городе Керче

Крым, Аджимушкай. Лаьттан кIалхара гарнизон — катакомбашка. Лоаман бердах яьккха гIув, бусIоагаргаша беча кIуро Iаьрждаь пенаш, бомбаш леххаш Iочухийрца тхованаш, лаьттан кIалхара нашамаш, цига дIабехка бIаьш эзараш нах а боахкаш. Даим яхаргIолча аджимушкайски гарнизона сийна керчанцаша хьатьлай мемориал. Пхийтта метр лакха йолча шин пилоно хьахьокх бIухойн фашисташта духьала партизански тIом баь машаре баьха нахи.

Керче традица а хинна дIаэттад Сийлахь-боккхача Даймехка тIема ветеранаш вIашагIбеттабалар. Цу тайпарча вIашагIкхетаре мехка массе мийнигашкара нах боагIа. Дукха ха йоацаш, уккаш хиннай фашистех Керчь мукъайоаккхача даькъа лоацаш хиннача зенитно-артиллерийски полка бIухой хиннача нийлнаьха группа.

СУРТА ТIА: Сийлен обелискана юххе Митридат яхача лоам тIа вIашагIкхийттаб зенитчикаш.

К. ДУДЧЕНКО сурт.
ТАСС фотохроника.

Доазон тIарча заставе вIашагIкхетар

ТIом ессачул тIехьагIарча уйх дерригача шерашка каст-каста дагоух В. И. Ленина цIерагIча завода цхьан цеха сменни инженера Ефремов Валентин Федоровича июнь беттарча цхьан кIиранди-нахьа сатоссаш фашисташ цIаьхха шоай застава чухьийлха, цул тIехьагIа тIа-тIа тIом сийбеш хинна моастагIчун ордингаш юхатоха а ца могаш шоай тIехьашкахьа довла дийза, тIаккха тIехьагIо Сталинград лораеш хиннача № 181 йолча стрелкови дивизе гIулакх де дийза.

Уж бирса шераш чакхдаьначул тIехьагIарча хана дилла а хиннав из заставе шийца гIулакх деш хинна нах лохаш. Цхьа тIом сеца дикка ха яьнначул тIехьагIа Волгограде хьийхар стрелкови дивизе ветеранаш вIашагIкхетача. Цига цунах кхийттар ер хала чов а хинна вежача тIема юкъера аравааькха медицински йиша Крылова Екатерина. Цига ваха волаш кхийттар цунах доазон тIарча заставе шийца хинна новкъостий а. Из дар кхо шу хьалха. Амма цунна даим лоиш дар ше эгара хьалха тIем тIа эттача моттиге — доазон тIарча заставе вахар. Цу дийнахьа цига нийсденна гIулакх унх тайпари дар.

1941 шера, 21 июнс шоатта ди. Духхьала цхьа командир висавар заставе — Ефремов Валентин. Шоаш болхаш застава командира Германовеи коменданта Дубинскеи тIадиллар цунна:

— Тхо Черновце долх партийни актива собране, хIаьта замполит а Львове сборашка ва. Хьо цаI ва тьона ункхана массанена хьалхара вусар! Хьожаш хилалахь! Цу оагIорахьа леда гIуланхеш дика дац, аьнна кулг довзоигахьа дIахьенхар командира. Башха тешаме дац, румынашта юкъе немций эпсараш гучабувла балар.

Командира приказ кхоачашдара цига хиннараш миссел нах кхы тIатехар зIамагIа волча лейтенанта Ефремова наряда. Гарга гIертаяр сахула ка, цу оагIорахьа низтяъа мара лерга ца ховлуш таташ дар, хьайнабар нах. Доазон тIа лаьттача пограничникаша хоам бир Ефремовга цу хьакъехьа. Цо приказ делар кхозва фийлагIа хила аьнна. Шоай ха хьакхайкаеш латтар сахьаташ, пограничникашта духьала цIаьхха дов доладелар. Ефремова тревога а кхайкаь, берригаш гIоттабир эттача хьалах хоам бир погранични отрядага. Цигара аьлар: фуннагIа дий а, юхатIехьашкахьа ваккха моастагIа. Пограничникаша моастагIчоа духьала тIом болабир. Ялх дени ялх буси лаьттар из хала тIом. ТIехьара а моастагIчо сацийтар тIом.

«ТIехьашкахьа баьнаб-кх немций, — хетаделар Ефремовна, — амма хозахета-м дац хьона из!

Фашисташ лоалахарча заставашка а чухьийлхабар, цига а тIом бар латташ. ГIулакх иштта эттачи Ефремова приказ делар бобаь пограничникаш дIа а бохна, хIаьта човнаш хиннараштa эшна гIо а де, гаргагIерча медпункте уж дIа а кхоачабе, аьнна.

Фашисташ дагахиннабар цу застава баь ца Iеш, вокханна а го бе, тIаккха пограничникаш плен бига. Цунах са кхийча решени тIаийцар: тIехьашкахьа довла. Иштта новкъа баьлар юхабилса пограничникаш. Царех кхийттар лоалахарча заставе тIемахой, Каменец-Подольск яхача города юххе. ДIахо царех кхийттар Краснощеков командир хинна лоалахара застава а. Умань яхача станце дIакхаьчача, цигарча пограничникех юхебиса беррига тIемахой цхьан стрелкови дивизе вIашагIтехар.

Ефремовах рота командира заместитель вир. ТIом Христиновке латтар, хIаьта цу нах бахача моттигах ах вайбараша хьалаьцача хана цунна чов хилар. Иштта стройна юкъера ваьлар из. Днепропетровске иллар из госпиталашка. Дарба хинначул тIехьагIа № 12 йолча МВД оперативни полке хьожавир. Цуьна формировани йора Москве.

— Цул тIехьагIа со юкъе хилар Сталинграде, Курски дуга тIа даьча тIемашта. Укхаза цIаьхха а чов хилар сона. Из хала чов а яр. Юха госпитале вигар. Цига тIом чакхбалалехьа шу хьалха, 1944 шера май бетта, демобилизаци ю инвалид а вий, — дувц сона Валентин Федоровича.

ЧIоагIа безам бар ше хиннача заставе ваха. ТIехьара цига ваха аьттув боал. Дахача шера, Коталон ди деззалехьа хьалха, вода из шийна вовзаш йолча моттиге. ХIаьта цига цунах кхийттар шийна цхьан полке хинна нах.

Верригаш а бахар уж байнача пограничникашта мемориал оттаьча. Уж ба зIамагIа вола лейтенант Алексеев Кирилл, мугIарера эскархо комсомолец Щербин Николай, политрука заместитель Иванов Василий. 24 июне аралаьннача «Правда» яхача газета тIа укх тайпара ладаьдар царех: «Ломаш санна лийтар моастагIчох массанел хьалха духьала этта советски пограничникаш, цIаьхха а доврговцаш сай лаьккхар шоай Феликс Дзержинске IомабаьчатIемахоша — чекисташа, парте декъал йолча къонгаша!»

ЧIоагIа гIадвахаар Валентин Федорович шийца доазув лораеш хинна ший доттагIий бIаргабайча. Царна юкъевар хIанз Ульяновске ваха вола Сейфулин, Кишиневера Дубинский, Речице яхача городе ваха Бамылев, Пятигорскера Попови Ярославлера Воробьеви.

Валентин Федоровича дийцар царна тIом дIабаьлачул тIехьагIа ше лелаяьча гIулакхех. Инвалид а ваь шийна демобилизаци еннехьа из ше хьалха болх беш хиннача В. И. Ленина цIерагIча заводе юхаваха болха. Дилла а сменни инженер волаш баьб болх. ТIема совгIаташта тIаккхийттай «За трудовое отличие» яха медаль. ХIаьта дукха ха йоацаш мара пенсе а вахавац.

Иштта юхатоссаделар цуьна доттагIал шийца тIем тIа хиннача новкъосташца. Цар Грозне письмош кхухьийт цунга, цунга письмош кхухьийт иштта из гIулакх деш хиннача заставана юххерча школашка деша багIача шоанераша, кьонача пограничникаша.

С. ВОРОНИН.

СУРТА ТIА: ВIашагIкхийттаб хьалха пограничникаш хиннараш.

Аьттехьарвар В. Ф. Ефремов.

Г. КУРИЛЕНКО сурт.

УЧИЛИЩЕ БАЬХКАБАР ВЕТЕРАНАШ

Уж деношка безаме вIашагIкхетар хилар № 9 болча профессионально-технически училища зале. Дешархой болча хьоашалгIа хьийхабар Сийлахь-боккхача Даймехка тIема а къахьегама а ветеранаш.

ВIашагIкхийттачар безаме ладийгIар тIема ветеранаша «ЗIамигача лаьттан тIа» есача десанта доакъашхоча Рагозинский Вячеслав Павловичеи Мюоян Григорий Григорьевичеи тIема хилах лаьца даьча къамаьлашка.

ЧIоагIа тIоараш деттаж тIаьйцар гулбеннараша тхьаъ шера шоай училища директор волча отставкерча подполковника Пицхелаури Михаил Александровича 233 авиационни дивизе эскадрилья комиссар волаш фашистски гIаьрехоша къовсам лоаттабеш, ший тIема новкъостех дийцар.

Иштта, хоавахеташ ладийгIар дешархоша Социалистически Къахьегама Турпала, КПСС XXVI съезда делегата, В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода хьаккхагIволча оператора Ведерникова Николай Ивановича къамаьлага а.

Цар массане тIахьийкар кьона тIехье шоай даьй революционни, тIема, къахьегама традицешта тешаме болаш, цар санна Iилай Даьхе тешаме моастагIчох лораергIолаш, парте XXVI съезда решенеш кхоачашъеча шоашкара боагIаш бола мул юкъехьахьаш хила.

ТIема а къахьегама а ветеранашта дег тIара баркал оалаш, цар сийлен гIулакхаш дIахойлача хана кхы а чIоагIагIа дебадара шоаш бIубенна хилара тешам луш къамаьлаш дир дешархоша Кузнецова Аллас, Юнусов Шамила.

Фусамдаь а хьаьший а училища тIемеи къахьегамеи музее бака ингарча экспозицешка хьожаш хилар.

С. ШАБИЕВ.

ТIОМ БЕШ ХИННАВ САЛТЕ

ОЧЕРК

Шийна 60 шу даьлнид аьнна ца Iеш, тахан а салте ва Гола. Вай сийрдача дахара машерерча къахьегама салте.

Цхьаккха хIамаш сагота хила ца везаш, ираз дола вахар вайна деннар ба Сийлахь-боккхача Даймехка тIема шерашка цоашкара турпала гIулакхаш бIаргадайта варгIатон салтий. Доадайча хIарене тIатеIIа гаргийханд Коталон ди. Бокъонца ца шийх ала йиш йолчарех цаI ва тIема ветеран Сатабаев Гола Атабаевич а.

Сона хьалхашка улл 38 шу хьалха яздаь каьхат. Хана НIоахало IажагIдерзадаьд из. Из да СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ. Цо тешаш ду Г. А. Сатабаев юкъе хиннача дивизена Даймехка тIема арсашкахьа майрал, къонахчал гойтар бахьан долаш Суворова II-ча степена орден ешна хилара.

Гола Атабаевича дагалуш гаьнара, бирса из ха. Цуъ хьалхашка увтт къаьача фашисташа йохаль советски юрташ, лаьнах къаьсте делхача зIамигача берий сурт.

...Шийна бокъонашка еллар аргIанара бийса. Дукха ха ялалехьа боад къовлабелар арахьа. Хеталора, дерригача а дунен духьала цIаьхха Iаьржа пордув аллача санна. Курски дуга шийлача лаьттан окопашка бар Сатабаев а цуъ новкъостий а. Командоване приказ делар сатассалца цу чура ара ма довла аьнна — моастагIчун вай чIоагIаленаш бIарга цаяйтар духьа дар из. Цу тIа гера кхосса а йиш лиар, цу гIулакхе а нерда приказ кхьчадар.

МоастагIчунна духьале ярхечам беш дIадихьар вай бIухоша бийсан фахьаташ. Кхы а тIаззар тIема техника, тIабоалабиo кхыча довкъошкара салтий.

Гитлеровцашта вай эскарах дола бакъдар хацар, цар теркаме нийцараш селхавара хоамаш дар. Цудухьа шоай низах бIубенна эгIабича сеина тIалата болабелар уж. Укхаза чIоагIа тIалатбаьлар моастагIий. ГIаьрахой коташта кIалхара лаьтта доатий-хьогI аьнна хетийташ дуъе готделар царна. ЦIи етташ яр низбола «Катюшаш». Цу юкъагIа гIулакх де йоласлар йоккхий топаш а. Царех цхьаннега хьожаш вар Г. А. Сатабаев. Ийса тохар цо йоккха топ. Дукха ха ялалехьа фашистий ши танк нохийир артиллериста. Бакъда, кIезигача маьтаца кхоачашдаь дацар из гIулакх. ДегIа чIоагIа човнаш а яь, госпитале Iоннжа везаш хилар Гола Атабаевич.

Цул хьалха а тIем тIа човнаш а яь, шозза хинна вар из дарба деш. Иштта гIулакх тIаэтта ше цхьаь висача са тувсар хьамсарча лоамашка. гаргарча махага. доттагIий бIаргаго безам хулар. Уйлаеца сих-сиха кхоачар ше ваьча, кхиначa ШуйтIарча лоамашка, ший берал чакхдаьннача Вишандарой юрта.

Хьалха санна, хIанз а госпитале кIезига ха мара яьнкханзар Сатабаевс. Цо сихо йир ший тIема новкъосташта тIехьанхе. Из бIаргвайна гIадвахача командира Тимофеева бегаш беш аьлар:

— Гола, цу лазареташка эгара динагIа дарба хьона дечов тара да!

— Из а бакъда, — аьлар нохчий кIанто.

— МоастагIчунцара вабезам санна дина молхаш яц доарахой маьнге тIа кхаьчачоа.

...Цу дени бийсанц бIухошта хьалхалаьттараш фашисташта нна ма кхоачча гарга болхаш тIатеIар. Йарча бийса яр из кхайсса деллаш догIа дар. Цо чIоагIа новкъарле йора дагалаьцар кхоачашдара. КIезиг-дукха а нокъзара ваьнар халача оттар. Бакъда, вай бIухой ираз, цар аьттув баьлар хьалхашко латта декхараш кхоачашде.

Масарел а хьалха моастагIчо дIалаьцача доазон тIа кхаьчар артиллеристаш. ГIар-тата а ца айдеш, окопашкера аракхайсар фашисташ.

Цул тIехьагIа, гитлеровцаш дIанийсбенна моттиг белгалйоаккхаш шоай болх бир разведчикаша, царна вар вай мехкахо Г. А. Сатабаев а. Хетадала тарлора хьалхашка латта декхар кхоачашделта аттача даьнад, аьнна. Бакъда, цу ханна вай бIухой патронаш а кхоачаенна бисар. Из иштта нийсделар фашисташ аькха хьисапе тIалатташ хиларах. Эттача хьалех кIалхара валара герзана бола «кхача» лаха безар. Из Iалашо яра наькъа вала везаш хилар Гола Атабаевич. Лохе а лакхе а гIолла шийлача шокарца дIа-са ухаш пхорч дар аьнна ца Iеш, лоалахa бIу латтача а ваха, шийна ма йоалу патронаш а яхьаш вера Сатабаев. ТIаккха шоалегIа а йир по из къонахчул дола рейс. Шийна хала човнаш а хулаш, сийленца кхоачашдаь декхар дар из.

Госпиталь... Юха а сагота деноь. IиндаргIа санна уллув а льнна лелача Iожьала а къар, не магазар Сатабаев.

Товвеначул тIехьагIа тIема кхьча часте нийсвелав Гола Атабаевич. Из деррига а селхен хилча санна дагадоагIа цунна. Цо гIулакх деча батарея командир вар вокхагIвола лейтенант Григорьев, завода керте латтар вокхагIвола лейтенант хIире Чихоев.

Хьалха артиллеристага Г. А. Сатабаевга яр 76 мм йола йоккха топ, цул тIехьагIа цунга кхаьчар кхы а дукхагIа низ болаш яр — 122 мм йола йоккха топ. Цунца из кхаьчар Европа дунехача мехкашка — Румыне, Болгаре, Югославе, Венгре, Австре.

— Салтечун гIирс аз тIабийхар 1940 шера, — дагалуш Сатабаев Гола Атабаевича. — Эскаре гIулакх делга дIадоладир Гаьнарча Малхбоалех тIема округа зенитни артиллере. ТIемаца хьалхара дакъа лаьцар Москвах юххерча моттигашка. Цига хиннача човнех вийрзача тIема наькъашка со кхоачавир Сталинградa районе. Дакъа лаьцар Волга-кий моастагIех мукъадоваккхача.

Гитлеровски Германи эшача майрал а къонахчал а бIаргадайтача бIухочов дукха совгIаташ деннад. Царна юкъе я «За отвагу», «За победу над Германией» яха медалаш, кхыдола совгIаташ.

Тахан 36 шу совгIа хьалха хиннача човнаша цхьайолча хана бIухочун дегIа лаьар ду. Бакъда, хIанз а машаре къахьегама салте ва Г. Сатабаев. Ше пенсе тIа вахар аьнна ца Iеш, из дахчен пхьара болх беш ва Грозненски консерваш заводе. 145—155 процент — иштта ба цун денна норма кхоачашъяра хьонхам. ТIема совгIаташ санна, йоагIаш енний Гола Атабаевича «Къахьегама ветеран» яха медаль а.

...Чакхдаьннад балда аргIанара ди. ЦIагIа садоIаш ва Г. А. Сатабаев. Хьаэц цо керда газет. Радио гIолла кьонача иллиалархочун оаз а хезе, юха а Iодул цо из. ТIема а къахьегама а ветерана чIоагIа дег чу дуъшаш да цун дешаш:

Маллашка гIоттар
Дунен тIа малх.
Бийша бедар
Машаре нах...

Цу дешаша Гола Атабаевича юха а кердальхар гаьнарча, 1941 шера 22 июня бийсанах йола уйлаш. «Нах цIаккха ма хилда цу тайпара нийрча сурт», — ше шийна аьлар салтечо, мугIарерча Сатабаева.

А. АЛИЕВ,
журналист.

СУРТА ТIА: Г. А. Сатабаев.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

Цхьаннена а могаргдац вай машара тIехьара даха

Советски наха цIаккха а дицлургдац фашистски гIаьрахошта духьал вай социалистически Даьхена лоаттабаьча Даймехка Сийлахь-боккхача тIема шераш. ХIане валча цу тIемо воI, воша, да вахьанав, теттара низткала йола хало тIаоттализа цхьаккха дезал хургбац вай боккхача мехка.

Фашисташ вай мехка тIалатача хана Гаьнарча Малхбоале Благовещенске гаьна йоацача моттиге 1939-ча шера эскаре гIулакх де тIахьийха хиларца артиллерийски Даькъе вар со.

Даймехка тIом болабелча дена фронте дIадохийтилга дехаш бар тха даькъера дукхагIбола бIухой. Царца вар со а. Тха лоIам кхетабе хала дацар. Дукха бар тхона юкъе уж баха городаши юрташи моастагIчо дIалийца, дезалаш боабаь салтий. Цудухьа моастагIчунцара чIир леха чIоагIа лоиш дар тхо.

ХIанз кхетадеш да Ялоне пачхьалцара гIулакхаш яра латташ, гаьна доацаш тIалата кийча долаш цун эскар латташ хилар бахьан долаш бIухой декар кхоачаш це деш тха командоваш Iеш хилар.

«ТIом МагIалбике хьалкхаьчаб, моастагIчо города а юрташта а чуеттачи йоккхийча топашеи бомбашеи дукха маьрша нах боабаьб. Боабаьрашта юкъе тха да а ва...» аьнна дар 1942-ча шера сога Инаркъера дена кхьахат. Цо кхы а чIоагIбир фуннагIа даь а фронте дIавахара бола са лоIам.

Юххера а тха лоIам котбаьлар. Шоай лоIамагIа фронте беха лоиш бола артиллеристаш белгIа а баьха, бокъо елар фронте дIабехa. Царна юкъе вар со а. Дукха ха ялалехьа вай эскараша мукъайоаккхача Ореле дIакхаьчар тхо. Цуйна улув яр цу хана вай фронт. 117-ча ше къаьсттача танкаш йохаечa артиллерийски дивизонове хьожавир со.

Укхаза нийсъелар са а са новкъостий а тIема кийчо. ЧIоагIа тохкаш йола моттиг. Каст-каста танкашца контратакаш йора моастагIчо. Царна духьал тIом беш яр тха дивизион. Тха йоккхийча топаша йохаеш дукхаяраш царех яра лоаттийсар, вожаш юха тIехьашкахьа ювлар. Са расчета счете а яр дивизонов йохаярех кхоъ.

Иштта, къовсам лаьттача цхьан дийнахьа моастагIчун йоккха топ яр е бомба яр хац кхийтта юхекхессар тха йоккха топ, тхо човха а деш. Кхы цхьаккха хIама дагадагIац сона...

ЦIаьхха цхьа дIайха кулг кхийтта со хьакхийттача, кулга а когашта а хинна човнаш дIаехкаш яр тха санинструктор. — Ираз долаш сан хинкав хьо, — аьлар цо. — товнаш хинна хьа новкъост фашисташа вайнав. Хьо веннав хотташ вита хиннав цар».

Со госпитале дIавахийтар. Цига, лораш цецбоалеш сиха тоа а венна, дукха ха ялалехьа сай дивизонах юхаккхета ираз хилар са. Цул тIехьагIа ялхлагIча танкашта дуьхьалрча артиллерийски корпуса чуйоагIача тхоай дивизонаца цхьана моастагIчоа духьала тIом беш Украине, Белоруссе, Польше гIолла чакх а яьна, Берлина юхе дIакхаьчар са йоккхача топа расчет.

1945-ча шера бIаьсти Берлин хьайоаккхаш беча тIем тIа йоккхача топа гергаш кхийтта, кертах хила човнаш а хинна, юха а госпитале ваха вийзар са. Цига вар со Коталон цIей деззеча дийнахьа. Из кхоалагIа госпиталь яр са тIема шерашка. 1946-ча шера демобилизаци ярца цIавера со.

Цу хана дена таххана це шоллагIа группа тIема инвалид вале а, халкъа боахаме сайна могаш дола дакъа лоацаш хьавоагIа со. ХIанз МагIалбикера пачхьалкхен банк лораеш хьахо ва со. Цул совгIа, кагирхошта патриотически кхетам луш сайна могаш бола болх а бу аз.

Тхьан алхайтта шу дизад Даймехка Сийлахь-боккха тIом чакхбаьнна, советски халкъо Сийлахь-боккха толам баьнна. Цу шерашка доарклаш баь наргвоавеш тоаденнад вай вахар, дIакъайлальнта дIаьаьннай тIемо юхейята лераш, тоаль хьалъэттай тIемо йохаль хинна городаш, юрташ.

ТIем тIа дакъа лоацаш хиннаршта тахан хилча санна дага латт уж хала шераш, къаьстта дега Iаткъаш дагалоац цар Даймехка кортамукъале бахьан долаш шоай сипош дIадехна миллионаш советски мехка тоалашагIа бола кьонгаш мехкарийи. Царна хьалхашка декхарийла ба тахан бехараш шоай ираз вахар бахьан. Царна хьалхашка иштта декхарийла хургьа тIаккхуваш йола тIехьенаш а.

ХIанз а дукха ба дунен тIа вай социалистически Даьхен моастагIий. Мамогга вайна духьала тIема кийчо еш да уж Iаьржа низаш. Цу хьалашка дунен халкъашта юкъе машар чIоагIбеш, халкъашта юкъера кхохкам дIабаккха, герз Iоадара доазув оттаде еррига пачхьалкхенаш тIахьехаш я вай Коммунистически парти, Советски пачхалкхе. КПСС XXVI съезда тIаница машара политика дег тIара къоабалъеш тIаэц хIара советски саго, къаьстта Даймехка тIема ветеранаша.

А. ЕВЛОЕВ,
Даймехка тIема ветеран, 1943 шера дена КПСС [illegible].

Къахьегамо сий доаккх сага

СССР Лаккхехьарча Совета Президиумо иттагІча пятилетка задамаш социалистически дехкарамаш кхочаш деча толамаш дахарах СССР орденашца медалашца сийнай колхозий юкъарча гІишлой организацей болхлой, инженерно-технически балхахой, гІулакхерча наьха группаш. Царна юкъе Нохч-ГІалгІайчене гІолла:

КЪАХЬЕГАМА ЦІЕЧА БАЙРАКХА ОРДЕН

Тамулханов Султан Сайпиевича — Нохч-ГІалгІай межколхозстройобъедине гІишлошъеча механизаци ара управление экскаватора машиниста.

ХАЛКЪИЯ ДОТТАГІАЛА ОРДЕН

Хадиев Денельбек Найбовича — Грозненски колхозий юкъарча дІа-юха лелача механизированни колонна начальника.

«ЗНАК ПОЧЕТА» ЯХА ОРДЕН

Эльмиев Иса Абуезидовича — Нохч-ГІалгІай межколхозстройобъединене автобоахама автомобила водителя.

КЪАХЬЕГАМА СИЙЛЕН III СТЕПЕНА ОРДЕН

Гехаев Руман Любовича — Нохч-ГІалгІай межколхозстройобъединене автотранспортни боахама автомобила водителя.

Кашуба Александр Ивановича — Грозненски колхозий юкъарча дІа-юха лелача механизированни колонна штукатуре.

«ЗА ТРУДОВУЮ ДОБЛЕСТЬ» ЯХА МЕДАЛЬ

Джангулбаев Мавтик Темирсултановича — Шелковской кирпишаш еча завода скрепера машиниста.

Касумова Тауса Хамидовнана — № 1 йолча дІа-юха лелача механизированни колонна штукатурий бригадира, гор. Грозный.

«ЗА ТРУДОВОЕ ОТЛИЧИЕ» ЯХА МЕДАЛЬ

Ахматов Солта-Ахмад Кукуевича — Ножай-Юртовски колхозий юкъарча дІа-юха лелача механизированни колонна опытни бригада бригадира.

Борщигова Цlаймана — Шалински колхозий юкъарча дІа-юха лелача механизированни колонна бетонщицана.

Чемурзиев Хаусена Яхьяйна — Грозненски колхозий юкъарча дІа-юха лелача механизированни колонна плотника.

* * *

СССР Лаккхехьарча Совета Президиумо иттагІча пятилетка задамаш толаме кхочашдьярах СССР орденашца медалашца сийнай жилищно-коммунальни боахама предприятийи организацейи болхлой, инженерно-технически балхахой, гІулакхерча наьха группаш. Царна юкъе Нохч-ГІалгІайчене гІолла:

КЪАХЬЕГАМА ЦІЕЧА БАЙРАКХА ОРДЕН

Гусева Мария Евдокимовнана — «Чечингаз» яхача производственни управлене газонаполнительни станце баллонашка газ чуеттачоа.

Дикаев Арби Исаевича — «Чечингремстрой» треста наькъаш-тІаьш дехкача управлене асфальтировщикий бригадира.

Сергеечева Лариса Ивановнана — трамвая водителя, гор. Грозный.

ХАЛКЪИЯ ДОТТАГІАЛА ОРДЕН

Эмзаев Абдулвахид Чоккаевича — жилищно-коммунальни боахама Гудермесски производственни управлене спецавтомобила водителя.

«ЗНАК ПОЧЕТА» ЯХА ОРДЕН

Батаев Александр Егоровича — электрически сетий Грозненски предприяте спецавтомобила водителя.

Гриченко Надежда Николаевнана — банно-прачечни боахама Грозненски производственни треста барзкъаш дуттача фабрика цеха мастера.

Сигаев Анатолий Александровича — жилищно-коммунальни боахама Сунженски производственни управлене спецавтомобила водителя.

КЪАХЬЕГАМА СИЙЛЕН III СТЕПЕНА ОРДЕН

Рамзадзе Геннадий Николаевича — Грозненски трамвайно-троллейбусни управлене электрослесаря.

Салтаханов Гелани Хасановича — «Чечингремстрой» треста Гудермесски ремонтно-гІишлон управлене столяра.

«ЗА ТРУДОВУЮ ДОБЛЕСТЬ» ЯХА МЕДАЛЬ

Асманский Николай Захаровича — «Чечингазстрой» яхача треста Грозненски шоллагІча специализированни гІишлон-монтажни управлене слесаря-монтажника.

Атаев Шамсудена — автомобильни наькъий Грозненски эксплуатационно-линейни управлене спецавтомобила водителя.

Ахрамеев Александр Ивановича — жилищни боахама Грозненски управлене ремонтно-гІишлон управлене ремонтно-дежурни служба бригада мастера.

Белицкий Николай Николаевича — «Грозмежрайводоканал» яхача управлене тракториста.

Белоус Александра Максимовнана — жилищно-коммунальни боахама Гудермесски производственни управлене № 1 йолча бане мастера-парикмахера.

Бережнов Николай Федоровича — город цІенъяра йолча Грозненски спецавтопредприяте автомобила водителя.

Мартынюк Николай Ивановича — город цІенъяра йолча Грозненски спецавтопредприяте автомобила водителя.

Оздоев Исхьанхий Мовлена — жилищно-коммунальни боахама Назрановски производственни управлене автомобила водителя.

Уилаева Алана — «Чечингремстрой» яхача треста Грозненски юрта ремонтно-гІишлон управлене штукатура-маляра.

Федяева Нина Владимировнана — жилищно-коммунальни боахама Сунженски производственни управлене барзкъаш дуттачоа.

Яготина Мария Наумовнана — Малгобекмежрайгаз» яхача треста слесаря.

«ЗА ТРУДОВОЕ ОТЛИЧИЕ» ЯХА МЕДАЛЬ

Абубакаров Султана — «Чечингремстрой» яхача треста Грозненски юрта ремонтно-гІишлон управлене плотника.

Айнетдинов Алаудин Мифтаховича — «Назраньмежрайводоканал» яхача управлене Назрановски районни эксплуатационни участка слесаря-сантехника.

Алхазов Сайдахан Исаевича — жилищно-боахама Грозненски управлене № 2 йолча домоуправлене газосварщика.

Ацаев Хамзат Аллаудиновича — троллейбуса водителя, гор. Грозный.

Болотханов Деудхажи Болотхановича — жилищно-коммунальни боахама Ножай-юртовски производственни управлене автомобила водителя.

Володин Иван Васильевича — «Чечингкоммунэнерго» яхача управлене электрически сетий Грозненски предприяте мастера.

Денисенко Василий Никитовича — «Чечингремстрой» яхача треста производственно-технически комплектаце управлене автомобила водителя.

Касимов Имран Алиевича — «Чечингремстрой» яхача треста наькъаш-тІаьш дехкача управлене асфальтировщикий бригадира.

Магомаев Султан Махмудовича — «Грозгоргаз» яхача треста мастера.

Портнова Лидия Федоровнана — банно-прачечни боахама Грозненски производственни треста барзкъаш дуттача фабрика барзкъашта ваьшк еттачоа.

Соловьева Валентина Николаевнана — баьцарча парка боахама Грозненски треста ремонтно-гІишлон участка болхлочоа.

Тунтамашева Асил Адиевнана — гостиничи боахама объединене «Чайка» яхача гостиница горничнена.

ЛОАМАШКА ЛАЬТТА ОАХА ТРАКТОР

Чархашца лела трактор атта «едда» йода кхай тІа гІолла, дукха хало йоацаш дІахьу цо тІехьатайса хІамаш. ЦІаьхха соц. Духьала нийсъеннай 6—8 градус йолаш урхе. ТІаккха тракторо «оаз» хувцалу, цун сихал лаьгІлу, оадам вогІа ду.

Цу тайпара сурт гуш хул вай мекха лоамашта юкъерча районашка. ХІаьта сахьш дола лаьтташ цига 9 миллион гектар а да.

Мински тракторни заводе кийчъяьй 20 градусага кхоачаш мухалеш йолча босешка гІолла, къахьегама овсарле лаьгІ ца ёш — практически лаьрхІача лоамашкара лаьтташ леладеча ерригача зоне билк бе йиш йолча чархашца лелача универсальни трактора керда модель.

Трактор хІанз тохкамех чакхъяьннай. Из серийни арахеца йолаергья гергтарча хана.

Игорь ОСИНСКИЙ.
АПН корреспондент.
Минск.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ

ТОАБЕ ПИСЬМОШЦА БУ БОЛХ

Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совето дийцад Сунженски райисполкомо гражданаш тІанйбаря къахьегамхой письмошка хьажари дІахо тоадара гІулакх мишта леладу. ТІанйцача соцам тІа белгалду Сунженски райисполкомо КПСС XXV-и XXVI-и съездий решенешца, «Гражданий предложенешка, заявленешка, жалобашка хьажара порядках» 1980 шера 4 марта арадаьнначу СССР Лаккхехьарча Совета Президиума УказагІа хьалхе а лувцаш гражданаш тІанйбарей къахьегамхой письмошка хьажарей тоадеш цхьабола болх баьлга. Райисполкоме, цун отделашка, юртий Советий исполкомашка, дукхача паччахьалкхейи боахамеи органашка нийса леладу гражданаш тІаэцар, къахьегамхой письмой учет яр. Гражданаш тІаэцара царна аьттув бола ха оттаьй.

Райисполкомо васт-наста совещанешка юкъ къахьегамхой письмошна хьажара итогаш, де доагІар ду жалобаш хулийта бахьанаш а хьалаш а дІалахера. 1980 шера райисполкома заседанешка шоаза дийцад жалобаш къоастаяра болх тоабара дешаш.

КІезига дукха тоадаьа гражданий предложенеех, заявленеех, жалобех даьр наха дІадовзийтилга, уж тахкара хьинарегІа юкъеоз районий а юртий а Советий массазарча комиссеш, депутаташ, актив. 1980 шера а укх шера 1 квартале а райсовета депутаташа дакъа а лоацаш къоастаьй 63 жалоба, 15 жалоба тахкиа а техна къоастаьй массазарча комиссеша. Тоаенай наха юкъе еш йола правови пропаганда.

Цунца цхьана Министрий Совето белгалдир Сунженски райисполкомо къахьегамхой предложенешкаи письмошкаи нийса а шин ханаькъе а хьажара лоаттабу тІахьожам КПСС XXVI съездо дІадехарашa малхара боаццилга.

Исполкомо кІеззига віаштІехьдоах колхозашка, совхозашка, предприятешка, учреждений, кхыча организацешка къахьегамхой жалобашка мишта хьож тохкилга, ший отделий а районий организацей а, хІаьта иштта юртий Советий исполкомий а цу балхех бола бехктокхам айбац, цу хьинъехьа фу лу хьожаш исполкомо ладувгІац. Иштта «Сунжанефть» НГДУ дукха моттигаш я жалобашка хьажара а къоастанра а порядок тохкаеш, хила еш учет яц къахьегамхошa йоазонца а багагІа дІадехарий а, жалобаш тахкац, уж къоастаяра тІахьожам оттабаьбац. «Сунжанефть» НГДУ чуйоагІача Карабулакски поселкови Совета исполкомо текхадац предприятешкеи учреждешкеи письмошкеи жалобашкеи мишта хьож, уж дешаш дийцадац Совета сессешкеи исполкома заседанешкеи.

XIX партсъезда цІерагІча, Ленина цІерагІча колхозашка хьалха а санна хила йоагІа учет яц къахьегамхой жалобай, уж къоастаяра ханаш телхаю, хІаьта станичии Советий исполкомаша райисполкомо цу хьакъехьа яь решенеш кхоачашъяра тІахьожам лоаттабаьбац. Къахьегамхой письмошка хьажарца дувзаденна дешаш Советий сессешкеи исполкомий заседанешкеи дийцадац.

Отталь ханаш а туллийташ къахьегамхой жалобаш къестаю юрта боахама управлене, халкъа дешара отделе, райбытхомбинате, райпо, РОВД.

Районе моттигаш я къахьегамхой жалобаши заявленеши йоагІача тайпара ца къестаеш. Из бахьан долаш гражданаш лакхе латтача инстанцешка а газетайи журналийи редакцешка а летта бевзаш хул моттигашка къестаде дезача дешаш. 1980 шера а 1981 шера I квартале а райисполкоме 464 жалобеи заявленеи хьаьчай, царех 288 (62 процент) кхаьчай лакхе латтача организацеш газетайи журналийи редакцешкарен.

Района предприятей, учреждений цхьабола кулгалхой ба къахьегамхошa ду дехараш къоастадара, нах тІаэца оттадаьча денешка а сахьаташка а массаза балха ца хулаш, гражданий дехарашта е йоагІа анализ ца еш.

Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совето халкъа депутатий Сунженски районни Совета исполком дехкарийла вай къахьегамхой предложенешца, жалобашца, заявленешца бу болх тоабера кхы тІа а де доагІар де, из болх «КПСС XXVI съезда решенеш дІа маьдехара къахьегамхой письмошкеи предложенешкеи бу болх дІахо тоабара де дезарех» КПСС ЦК баьча социйга а Советски законодательствага а хьежжина бе.

Исполнительни комитета тІадиллад:

предприятешка, учреждешка, организацешка къахьегамхой тІа мишта ийбу а цар письмош мишта къестаду а хан-ханналъа хьежа, кулгалхой отчеташка ладувгІа, уж дешаш районашка, станичаи, юртий Советий сессешка, исполкомий заседанешка васт-наста дувца:

къахьегамхой письмошка, предложенешка, багагІа деча дехарашца беча балхах бола отделий, поселкови, станицай, юртий Советий исполкомий, района предприятей, учреждений кулгалхой бехктокхам ийбе:

кратика юхатоха гІертар, письмой авторашта тІаккхувш хилар хьадда соцаде, бюрократизм, волокита, гІулакхаштІарчар дахча харцахьарча а зуламеча а хІамай принципиальни боаца мах бе гІертилга дІадаийта. ЦІаьхаза коллективни жалобаш язъяра бахьанаш гучадаха а дІадаха а:

хьадийлалча письмаш дан чакхдахара опытах, къахьегамхой письмошца беча балхах кулгалхошна къахьегама коллективашна хьалхашна еча отчетех, къаьстта йола заявленеш къоастаяра а гражданаш тІаэцара а кулгалхой предприятешна, стройкашна, колхозашна, совхозашна, нах балхача моттигашна дІахьара практикех шера гІа пайда эцо;

къахьегамхой предложенеш, жалобаш, заявленеш мишта къестаю нахага шерра дІадовзийтилга. Цу балха юкъе депутаташ, хьалхе лелача болхлошa, колхозхошa, интеллигенце вовзалаша дакъа лоацилга іалашде, общественни уйла мишта я чоте эцаш йола къахьегамхой предложенешии замечанешии болхлой собранешка, гражданий сходашка юкъенга юкъедоаладе:

правови пропаганда чІоагІагІа е, гражданий письмошкеи цар шоаш багагІа хьадувцачеи дешаех бахача нахага хан-ханнахьа а сиха а дІахайта. Гражданий конституцонни бокъонаши декхарши, предложенеш, заявленеш, жалобаш къестаярах дола законодательство нахага дІадовзийта.

МЕХКА КАРТА ТІАРА КЕРДА ГОРОДАШ

ТІадоагІача итт шера вай пачхахьалкхен городаш хьалъяра стратеги белгала хургья ІІамигги кийсерен городаш дегІаахарца, йоккхий промышленни центраш дегІаахара доазонаш а уттадеш кердадраш хьалъярца, — аьлар АПН корреспондентаца Дед'ул Александраца къамел деш городаш хьалъяре Централи институтa директора Белоусов Владимира.

— Цу тайпара гІулакх дизза доагІаш да 1981—1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальни дегІайоалаяре Керттерча локтамашца. ДІадахача шера опыто хьахьекхар мехка урбанизаци сихха дІайодаш хиларо уттаю дукха проблемаш цу наькъаца толаме къоастае йиш хилар.

ТІехьарча шерашка вайцага городашка баха нах 32 миллион дукхагІа а хинна 168 миллионага дІанхаьчаб. Уж дукхагІча даькъе тІакхийттаб ІІамигача юкъерча кердача городашка. Цига дІанийсьяьй цу хан-юкъа хьалъяьча 3200 йоккхача промышленни предприятех дукхагІьярш. Промышленность сихха дегІаярца цхьайолча городашка дикка дукхагІа хиннаб баха нах. Масела, Набережные Челны 9-аза дегІасинай, Нижневартовск — 8-аза, Усть-Илимск — 5-аза.

Керда городаш, хІаьта уж тІехьарча итт шера ши біаьгарга хьалъяьй. ДукхагІча даькъе хьахиннай йоккха йоацача поселкий кІийлен гІа. Цу юкъера якха йиш йолаш Сибарегіе мара йоацаш.

СибарегІе-м экономически а урбанизационни а даькъе хІана эгтара динамичнегІа йола район я. ХІара шера укхаза хьакул 10-нел совгІа керда город. ХІана буллаш латтача Байкало-Амурски магистральна тІа массанахьа а поездаш лела яьлча дІайолалургья регион кхарежаяра керда хан-юкъ. БАМа зоне хьахургья, хІана мехка архитектурни мастерскешка цар проекташ уттаеш латта, дукха керда городаш. Уж еррыгаш а оттаергья, «къулбаседа вариант» оалачох, вешта аьлча, нах бахара а общественни а цІеной проекташ тІа чоте эцаргда края Іаламa-хаоттама хьалаш.

ЦхьайттаагІча пятилетке мехка карта тІа хургья энергетически профилагІа я оала йоккха йоаца городаш. Уж хьалъергья кердача йоахалей атомни электростанцешта лоаллаха. Городаш тешшаме транспортни бувзам болаш хургья йоккхача промышленни центраща. ТІехьагІа дукхифункциональни а хила мет уж.

Сов дукха нах бахеш дукхагІа урбанизированни дола мехки европейски дакъа городаш хьалъяра хьакъехьа перспективе а дегІаухаргда кертерча даькъе йоккха йоацача поселкай кІийлен тІа. Керда городаш укхаза нагахьа мара хьахургьяц, хІана аьлча сов дукха нах болча цу регионе практически йолаш яц керда городаш яхка моттигаш. Цул совгІа, укхаза хьахиннай цуна юкъе керда городаш а хьалйича віаштІехьдаьна бувзамаш талха тарлу инфраструктура.

— ХІаьта, цу тайпара, бакъде йиш яй Шевченко, Навои е, аргда вай, Норильск санна йолча «аьссача моттиге» хьахинача городий ха дІаяхай аьлий?

— Нах ца бахеча моттиге городаш хьалъяр геттара хала а дукха руакъа эцаш а гІулакх да. Цудухьа город йиллара хьанъехьа караерзаьча моттиге промышленни комплекс е электростанци хьалъяра хьалаш дале цох пайда ац беза.

Бакъда, из мехка европейски дакъа тІа дацза даргдоаш дале. СибарегІена мадарра доагІаш дац. Укхаза дІахойодачи хана а городаш яхкара стратеги тийша хургья края Іалама руаргьех. Ховш маькллара СибарегІен къулбаседе нах кІезагІа бахаш я. Цудухьа гІишлошъяраше архитектораши хьахинача инфраструктураца дІатарбала а ца гІерташ из хьакхоллаш хургба.

— Сенца доаних Іа тІехьарча 10 шера вай мехкара Іалаьнате йоккхий городаш шоаза дукхагІа хилар?

— Бакъда, 1970 шера вай 10 город яр миллионер, хІанз — 20. Цига из соцаргда аьнна хетац сона. Миллионераш-городаш хилара Советски Союзо хІана кхоалагІа моттиг лоац (США-и Китайи дІаьлча). Гаргарча шерашка кхы а массехк город хургья миллионер. Из естественни наькъагІа санна (нах дукхагІа хилара а, долче город йоккхагІа хилара чотагІа а) городаш хьакхоллара эша хьалеш ца хилара наькъаца а. Алхха Москвеи Ленинградеи мара законагІа керда промышленни гІирсаш хьалдар дийхкадац. Кхыча йоккхача городашка из гІулакх Іа-яха чІоагІа дац. Из аьттув болаш да керда производстваш (3 миллион сомал дукхагІа дІа ца эодараш) Іояхна моттиг харжа бокъо шоашта еннача министерстваштеи ведомстваштеи. ДукхагІча хана цар цу гІулакха хьахерж дегІаена бытовой инфраструктура, наха чубаха цІеной а віаштІехьбаьккха транспортни бувзам а, низ бола стройиндустри а, энерго а хин а система йолаш йола городаш. Цу тайпарча гІулакхо йоккхий городаш дегІайоалаяра хьалаш хьадарал совгІа городе дукха проблемаш къоастаяра халонаш а хьаихолла.

Массе йолча оагІошкахьара нийсагІа хургдар йоккхий промышленни комплексаш Іояхара практике ІІамигача предприятешта а боахамашта а дІайоаржайича. Йоккхий производстваш Іойохка моттиг хьахоржар СССР Госплан я. Цудухьа, кхетадеш да, карта тІа тІадам оттабалехьа цо чоте ац нах бахача моттига цо малагІа влияни ергья. ХІаьта йоккхийча предприятешта хоржа моттиг эгтара хьалха поселкаши йоккха йоаца городаши хилар дагаха йиш я из проблема миттa къоастаярца.

Халахете а, йоккхий городаш дегІаяхкара цІенхашта влияни ю вахара дикагІа аьттув болаш йола моттигаш ца рех лархІаро а. Из иштта дац оалаш бараш тахан кІезига ба. ХІаьта йоккхача городашка баха гІертараш бараш а цох тешабара йоккха йоачача а кердача а городашка предприятеш хьалъярал совгІа бахача наха аьттув бола хьалаш а хьакхолла деза. Из да советски городаш хьалъечара тІадоагІача итт шера дола керттерча декхарех цаІ.

(АПН).

ДОЗАЛ ДЕХЬАРА

Ше форда чу дахийтача «Ниссо-мару» яхача мема команда йоакхо ца еш дІа а кхесса японски морякаш боабаьча «Джордж Вашингтон» яхача хин кІалгІолла лелача американски атомни лодка экипажо даьча адамашта де йиш йоацача гІулакхо чІоагІа эгІазбигаб японски гІайренаш тІа баха нах.

Мехка демонстрацеши митингаши ю (сурта тІа). Цига дакъа лоацараша дІадех США ядерни гера тІадола тІема кемаш шоай мехка гонахьара дІадоахилга. Цар хьадех японски лаьтте 140 тІема базеи объекти хилийта, японски порташка США адманосдаш, хин кІалгІолла лела лодкаш, 7-гІча флота кхыдола кемаш чуахийта бокъо луш йола Вашингтонапара военни союз йохаелга.

Джапан Пресс-ТАСС сурт.

АПН корреспонденташа хоамаш ду

АФГАНИСТАНАХ ДОЛА БАКЪДАР

«Оха-м дувцац Афганистане тахан деш латтача хувцамий алхха доккха доадача даькъах мара. ХІаьта тхона геттара дика а хетаргда, нагахьа санна оаха яздер дийшачун шийн исторе керда оагІув хьеллаш доахлача афгански халкъа сибат шийна халхашка оттаде віаштІехьдоале».

Афганистанах долча шоай брошюра тІа уж дешаш язьяь дІадахача шера Афганистане хиннача хьалха Японе социалистически кагирхой Лига генеральни секретарь хиннача кагирхой болама вовзаш волча деятела Контиро Ямадзанеи ЛСМ ЦИК Члена Масао Хосон. Цунна юкъедахад автораша наькъа баьнна лелаш даь йоазош, Афганистана Демократически организаце кулгалхошца, студенташца, къонача болхлошцеи ахархошцеи даь къамьлаш.

— Цу мехка болаш цар эийнарех эгтара керттера дар афгански халкъ толамца демократически хувцамаш деш доаллаш хилар, — дувц К. Ямадзане. — Бабрака Кармала правительство хьалъоаш общества дерригача тІоанашa: болхлошкеи студенташкеи деш ахархошкеи торговецашкеи кхаччалца барамаш. Бокъонца волча дас санна къахьегаш дола халкъ долча мехка кхоане сийрда я.

Из брошюра йийшача духхьашха хайра сона бокъонца Афганистане хинвар а хІанз хулаш латтар а фуд, — аьлар Токийски университета студента Тайсуке Сиканура. — Японски газеташа язду духьала афгански антийравительствени формированей гІулакхех, хІаьта афгански проблемах мехка антисоветски уйлаш дьалльеяра, пайда эца гІо а ду: из-м тамашийна а дац. Вай дахьнад буржуазни массови информаце средстваша монополистически капитала хьашташ хьаллувцарга. Из бакъдар дувца брошюра йийшача, со тийшар: Афганистане латтача гІулакхашца дувзаденна мел долча хІаман даькъе буржуазни пресса тхоаш Іехадеш хинна хиларах. Догадоххарагіа аьлча, цу хьанъехьара дика масал доаладу автораша шоаш. Цар язду, шоаш Афганистане хиннача хана, Би-би-си гІолла хоам бар шоай цаІ сепаратистий карах «веннай» аьнна, яхий.

Сона хетачох, цу тайпарча факташа шоаш доаш шоай маІан. Шек вала везаш хІама дац из брошюра тха мехка чІоагІа епаш хилар.

Александр ГОРОХОВ.
АПН соб. корр.
Токио.

АПН КОММЕНТАРЕШ

ЗУЛАМЕЧА ПРОПАГАНДА КЕРДА ЦЕНТР

Вашингтона администраце къоабелай Шри Ланка территоре тІа «Америка оаз» яхача радиостанце филиал хьаяра план.

Радиостанце ергья Индена, Пакистана, Непала, Бангладеш, Бирмана, Индонезина, Филиппинашта, Индокитая пачхахьалкхенашта, океана йистерча кхыча мехкашта лаьрхІа передачаш. Цунца цхьана низ болча электронни устройстваи гІонца станце духьале ергья ВІашагІкхийттача Штаташта «ма хеттара йоацача» азиатски мехкашкара еча передачашта, хІаьта иштта передилла ладувгІаргда регионa пачхахьалкхенашта юкъерча бувзама дуцета, передачаш ергья Индийски океана тІарча США тІема форда флота соединенешта лаьрхІа, хьа а лувцаш кхача езача дІанхоачаергья космически шпионажа данеш.

Цу тайппара, дувцар да Индийски океана районерча шоай мукъехьарча дегІаухача мехкашта духьала гуччахьа экспански яр. ТІеххьарча хана царна къаьстта теркам тІабохийташ я «Америка оаз». Дикка дукхагІа хьожаьй ха Иранеи Афганистанеи дахача халкъий меттала еча передачашта. Нагахьа санна цхьа шуи ах шуи хьалхе а тІехьа, масала, фарси меттала вещани ах сахьата мара еш хиннаце, хІанз — кхаь сахьата.

Іарбий аудиторена лаьрхІа передачаш дийнахьа а бус а еш йолча «Америка оаз» яхача радиостанцей система Гаргарча Малхбоалерча мехкий Вашингтона империалистически политика тІаэцаш доацача общественни низашта духьала ерзаяь я. Цхьанна біехьача хІамах хьеж йоагІаш яц «Оаз» кэмп-дэвидски сепаратни сговора духьаларча къовсама Іарбий мехкий барт бохабара. Палестина Іарбий халкъа а цун авангарда — Палестина мукъаяккхара Организаце а дехьа а доагІаш дІадехараш нийса хиларах кІезиг-дукха а шеко дегашка йоассаяра, Израила агрессивни политика хьаллацара гІо деш из дале.

«Америка оаза» къаьстта эгІазло йолаш а харцдараш мара ца дувцаш лелаеча а пропагандистски кампане юкъмоттиг я Афганистана гонахьара событеш. Дерригa лакаш а теІадеш тІехдаьккха чІогІа дувц цо бусалба наьха мехкашта тІаттачь «советски кхерамах», цу хабарех пайда ийбу Вашингтоно Ирана блокада яра реальни планаш отталоаш чакхьяраш а Индийски океана тІеи Персидски залива районеи тІема базаш хьаяра а. Передачай автораша шоай хур ду иранцаши афганцаши віашкаккхехара, царна юкъера цхьадола дика хьакъехьарен территориальни къовсамаш сом а деш, царех хІарвяр вокхана доккха вонаш де кийгІлуш я яхаш кхайка а деш фуннагІа даь а Иранеи Иракаи юкъера конфликт ца йижийта гІерташ. Пакистана лаьрха вещани еш, Исламабад чІоагІагІа Пентагона вордана тІехьаоввa гІерташ, хьалхьею антиафгански уйлаш.

«Америка оаза» филиал Шри Ланке хьаярца де лерхІа цхьаькха хІама да, «Пресс энша интернэшнл» яхача кІиргІа цхьа ара тоелача делийски информационни маданс кертагІдоаххача бесса. Индийски океанерчеи Персидски заливерчеи США тІема низашта эскалаци яр нийса лархІийтар.

Азиатски общественность къаьстта раьза йоацаш кІезига да, язду «Джан юг» яхача делийски газето, Шри Ланкерча «Америка оаза» филиало болх США шпионски ведомства кулгал а деш бергхилар. Дикка довзаш да Азе, Африка, Латински Америка мехкашта гуччахьа идеологически диверсеш еш йолча американски информацей пропагандо дукхача органий ЦРУ бувзамаш. Из факт белгал а йоаккхаш, кІирагІа цкъа арадувлача индийски «Нью эйдж» яздора: «США разведка — из американски империализма тІема-политически структура дакъа. Кхааши террори, геттара реакционни дола низаш хьаллувцар, Іаьдал Вашингтон раьза йоацача правительствашна бе доаллачи мехка переворот кийчъяр уж я ЦРУ арсеналера керттерча моттигех цаІ массови информаце органашта хьожаь йолча средствай йиза йоаца перечень».

Хала да цу дерриге чулоацаш йолча характеристикана хІама тІатоха.

Евг. МОВА.
(АПН).

Американски администраце лелаеча Сальвадора реакционни режим хьаллоацача политико доккха Іазап тІаотталаьд цу мехкарча халкъа.

Карара шу доладелча дена ВІашагІкхийттача Штаташа сальвадорски хунтана дІадахьийтад біаьш топпаш дола тІема мовхьаш, цу даькъе вертолеташ, гера, кхыйола снаряжени а йолаш.

СУРТА ТІА: сальвадорски ахархочо хьацьокх шийн кхай тІара кораь снаряда гарг.

ЮПИ—ТАСС телесурт.

Тахан — Коталон де

Угурчиев Азмат-Гири

Наьнага

Хьо ма елха, нана, воIах,
Дог ма эшаде.
ТIом духьалбейн гIалахь,
БIарг ма лашебе.

Тоьан ха я тIом чекхбаьлча,
Сатуьш дац хьа дог.
IаьржА ала михьарбаьлча
Хьо бIаргашка боаг.

ХIара IуррА новкъа кьле,
ХьалIо водар хуьш,
Хул эцо вгIаш, бIаргаш
кхьела,
Тийше а са ца туьш.

Эдал деха, Iаьржача лаьттах
Хьа воI, нана, воала.
Хийла вожавьа цо моастагI
ТIа ца дейта воала.

Цун бовзза тIа бIаьстен
зезаш

ХIара денна дехк.
Мехкарешн шоей ашараш,
Из хестаеш веха.

Цун гIоагIа латт лоамар ена
Йоккха йоаца чхар.
Дуж Кавказера Iурра дена
Цун боарза тIа тхир.

Пхи са бола седкъа боагаш
Цу чхара тIа латт.
КарагIдаьнна гIулакх гойташ
КIалха йоазуб латт.

Хьо ма елха, нана, воIах,
Из-м веннавац!
Даймокк баьзи наьнчар
синах,
Цlаохе дерг маваьц!

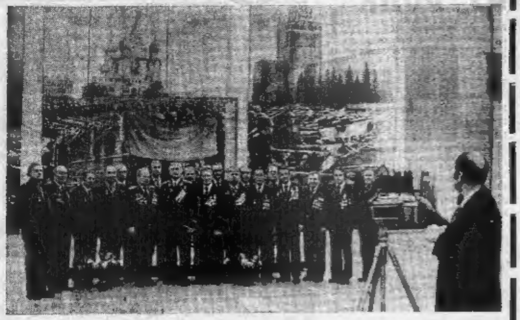

МОСКВА. СССР Герзашцарча Цхэий Центральни музей. ВIалла лаьгI ца луш нах ух музее. Iилман болхлоша унказа дукхи экскурсеш ю, Сийлахь - боккхача Даймехка тIема ветеранашца вIашагIкхетараш, семинараш, консультацеш ю.

СУРТА ТIА: Коталон Байракха юкхе сурт доахкхийташ ба Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа даькъа лоьцаш хиннараш.

А. СТУЖИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Советски эскаре гIулакх деш ба вай мехкахой

ТIЕМАХОЧУН МАСАЛ

ЗIамига волаш дехз хиннав Iайнди дисциплина йолаш а моллагIа деш дола хIама ше уйла а йиь дош а. Школе дешаш волаш дика дешаш дешархо а хьинаре комсомолец а вар из. Школа яьнкхачул тIехьагIа цунца дешабаьгIараш дIахо деша бахар, амма Iайнде из дахзар. Цо лаьрхIар, хьалхагIа эскаре гIулакх а дань. Даьхенна хьалхашкера шиь декхар кхоачашде, тIакха деша ваха.

Цхьа шун ах шун да Умиев Iайнди эскаре воле, дика тIемахо а тешаме новкъост а волаш. Цунах лаьрхха дуьц армейски газето. Иштта яьду цунах: «ХIара тIема коллективе ба шоашца гIулакх деш болча кхьбарел ликагIа тIема техника йовзаш а дукхагIа знанеш йоккхагIа опыти йолаш а бола салтийн сержанташ. Цхьабакъда, нагахьа санна уж тIемахой, шоашка кхьачача знанеш кхоачам а баь Iайя, лоху цар даьккха хиннe сий. Из хIама тIакхоачаргдац хьеккха къахьегача, моральни чIоагIача, дисциплина йолча тIемахоша. ЛархIа йизза бокъо а йолаш цу нахах ва тIема а политически а кийчон отличник вола сержант А. Умиев.

Къахьегамцара безам цу сахьате хьахиланцар вIамагIа волча командира. Ишта кхсаьв из ций дезало, школа, вай советски вахара хьисапо. Хетаргахьа, цудухьа дар из сихха кердача, эскарерча хьалашка валар, нахаца дIаэр, авторитет лакхар. Эскарашен цуньца гIулакх деш барашеи теркалдир! тIемахочо эскаре волаш дукхагIа ха ме йоакхх, цун знанеш сов ме йоал, цо шийгара дIадехараш дукхагIа хулаш хилар, цудухьа гIалат а боланзар из комсомола бюро членалла херка.

Хаво хилар сержанта кхххьанца. Амма улла специалисташ бар, ца хоар эхь а ца хеташ дIахетта.

Коллектива ког гIортолга я комсомольски активист. Цунгара хьоккам эц шоаш хIара денна беча балха тIа цунца гIулакх деш барапа. Активиста йиш яц гIалат вала. хIана аьлча тIемахошкара цар гIулакх ала хIама хургдоацаш делга хьадехара йола моральни бокъо йоа цун тIакха. Из дага а кхоабаш, шиь хур ду сержанта Умиева доллача хIамашка хьалха латтара а новкъостий шийна тIехь бахаре а. Из цун вIашгIа тIехьа а доал. Дукха ха йоацаш топаш кхувса баха болаш цун взводацарча тIемахоша массанна а хьалха яьккхар тIохдини оценка. Белгалваьлар вIамагIа вола командир ше а. шиь декхар толанца кхоачаш а дaь.

Цхьа ха яр ротацара тIемахой тактически а топаш кхувсара а кийчонна тIехьабусаш. КIезига яр гIулакх де баьхкача хьалхарча шера салтий хиннa знанеш. Из кхета а дaь, шиь новкъостий тIехьабисара бахьан лаха а кийслуш йола халонаш эшае царна гIо де а лаьрхIар сержанта Умиева. ЙоагIачул совгIа занятеш а тренировкаш а еш, къаьстта теркам тIабохийтар втгара тIехьабусача салташта — Арутюновви Атагулиевнеи. Деигаредента йовзийтар цо царна тIема декхара къайленаш. ГIулакхдаш тeадала доладелар. Царех дикагIа кхета а шоашка денна гIерз довза а болабелар тIемахой.

Коллективо доархIаш а наха везаш а ва сержант Умиев. Цхьабакъда, духхьал шийга цхьаннега хIама дулургдацар цунга, коллектива гIулакхаш тоадара шоай низ а хьинар а ца кходеш бола новкъостий подразделене бецаре. Царна юкъе цIераш яха еза сержанта Контаева, мугIерарчун Магомедова. Цар шоашта могар ду подразделене гIулакхаш тоадара.

Умиев Iайнди чIоагIагIа раьза а волаш теркалдеш ва вай республика доаха толамаш.

— Кастта цIа а вена цхьайттаагIа пятилетка кхоачашъеш боахкарий мугIерашта юкъе къадьега волалургва со. — аьду сержанта Умиева шиь письмо тIа.

Я. ЦУЕВ.

Нохч-ГIалгIай театра 50 шу дизарга

ЛИРА ХА ЮВЦАШ

1941-ча шера. 22 июне беррига вай мохк мерзача набарах беннача хана, тIехьаенахьера тIакхоссалу аьнха санна, тийшача балхах вайна тIаавера къиза моастагIа — гIаьрахо. Шиь халкъага, кхайкар социалистически Даьхе: «Деррига а фронта! Деррига а коталонна!».

Цу доккхача, бехктоххамеча декхара юстаре дисацзар Нохч-ГIалгIай театр а. Хувцаелар цун репертуар. Сцена тIа яьлар патриотически темо, тIаьрахошта вий кхайкаеш йола тема. Хьакхелар керда пьесаш, концертни программаш, лоаца ялe а нIоарга чулоацам бола интермедеш, скетчаш. кхьйолча зIамигача жапрех латта произведенеш. ВIашагIъехкар бIухошта лаьрхIа йола агитбригадаш. ТIема аренашка, еттача йоккхий топашта, лелхачё боамбай гаргашта кIал, госпиталашка вай артисташа цу хана 900 гарга спектакли концерти оттадир духхьал цхьан бIухошта. Цу деношка театре болх беш бар режиссер Г. Батукаев, артисташ Я. Зубайраев, А. Исаева, Т. Алиева, В. Татаев, А. Хамидов, М. Балуев, А. Ташухаджиева, Х. Ханишева, Х. Чимаев, З. Исокова, Х. Мусиев, кхыбараш. Театра сцена тIа баьлар Гадаевеи Ватукаеви «Аде воI—Сурхо», Кацен Ржешевскийи «Олеко Дундич», Базоркин Идриса «Капитан Ибрагимов», «ЭгIазло хьахилар» яхачеи кхьча авторийн пьесай турпалаш. Гойташ яр Советски Союза Турпалах Нурадилов Ханпашах йола литературни программе а. Цар дог айдора наьха, тIаьхьехар къизача моастагIчуница лира къовсам лоаттабе, майрра лата.

ТIема темах йола кхьча вайнаьха авторий пьесаш язьяьй 60-ча шерашна. Царех эттара хьалха театре оттальрех я Мусаев Мехьмада «Тийрка талгIеш» яха пьеса. Бокъонца бола Даьхен патриоташ а халиъа Iаьдала духьала бараш а ба цу тIа хьагойташ. Бакъда, котдоал бакъдар, нийса дар. Спектакль чакхйовлаш хьожаш ба малх, хьахозаш да атакe боагIача вай салтий «Ура»! Иштта театро а цунца цхьана автора а айю из патриотически тема, вай котдаргхилара тешам боассабу зрителий дегашка.

ТIема темах язьярча вайнаьха пьесашта юкъе эггара гIозагIа кхел Хамидов Абдулай «Лергбоацарий» хиннай. Из язьйча 1967-ча шера дено кхоала сценически вахар хиннад цун. Эггара хьалха из оттайир режиссера В. Э. Вайнштейнеи Ханишев Руслaнеи. Цул тIехьагIа шоза Руслана ше а отталья из пьеса. СССР, РСФСР, Нохч-ГIалгIай АССР культура министерствай тайп-тайпара совгIаташ даьхад спектакло.

Драма керттера турпал цIи хеза вола Советски Союза Турпал Нурадилов Ханпаша ва. «Лергбоацараш» Iалашмате интернациональни пьеса я. Укхаза ба тайп-тайпарча къамех бола нах: эрсий, нохчий, гIалгIай, татараш, украинцаш, кхьбараш. Биц ца луш дагалатт вайна уж. Уж кагий нах къизача тIемо боабар дог лазаш хала дале а. Даьхе бахьан уж лелга ховш доккхал ду автора а вай а. Тамашийна да тIема къизалах цу пьеса цхьан эпизоде гойташ дар. Из я цхьайтта шу даьнна, бакъда, тIаэттача Iазапо корта кIайбаь йоIиг Наташа гучайоала сцена. Шийна дайнар, ше лайнар цо дуьцаш дега зузам бод вай, сов из хала долаш цун бIара хьена матац. Иштта дог тохадолийташ я салташта вIайха хIамаш яхьийта кхалнах гулбеннача почтальон чуйола эпизод а. ТIема хана почтальонаша дукхагIча даьхе, шийла кхаъ ихуьлаш хиннаб, цудухьа из чуьлча бехкабеннача латтийсар кхалнах.

ТIема къизал, цун наха кхайнаду наIалат дина гучадоаних массане бегаш беш ца вуташ, Iалашмате чIоагIа ваха безам болаш хиннача Асанова сурт-сибато а. Шиь новкъост вийча цун чIир лехаш лата вода из, хIаьта цитта ва а вуж. КIоарга маIан долаш да тIехьара цун дешаш: «Вай баьлар-их вай бегаш». Ши-шиь тайпара из тема йовзхаш да пьеса вож сурт-сибаташ а: Бульба, Гнездиков, Федоров, Баркинхоев Мажит. Царна массанена юкъе белгала да спектакла керттерча турпала Нурадилов Ханпаший сурт-сибат. Хоза яьшхай укх спектакле безама тема а. ТIом бале а вахар вахар да!

ДукхагIа бола турпалаш бов. Финальни сцене вайна гу тайп-тайпарча къамий нагий нахи йоIи шоайла хьаьрча бейна балаш, байлачул тIехьагIа а хьакъоастабе йиш йоацаш. Царна тIагIолла ярж цIе байрах. Дийна биса салтий гора оттт байначар сий деш, цар турпала денал доархIаш.

Иштта, цу тема хетаьь я Чахкиев СаIидея Русаков Геннадеи «Къоигаш боча хана» яха пьеса а. Из а шоза оттаьь хинай театре хьалхагIа нохчий труппон, цул тIехьагIа Ленински комсомола 60 шу дизаре хетаьь гIалгIай труппон. Укх спектакла а тийнвад тайп-тайпара совгIаташ. Шозе а из спектакль оттаьй РСФСР Пачхьалкхен преме лауреата, Нохч-ГIалгIай АССР искусствай заслуженни деятела Ханишев Руслана.

Чоалхане бац пьеса чулоацам. Бахаш-текъаш ба ахархочун Айдамара дезал. Айдамар, цун сесаг Гошта, цар йах воI. Атта дац даьнеи наьпеи кхаал боккха дезал кхебе. ХIаьта а барт тайна, волчох тоъам беш, доацар ца дехаш, зIамагIчун зIамагIаа, воккхагIчун воккхагIаа долаш бах уж. Авторий а актерий а дика вIаштIехьдаьннад пьесо хIара турпала сомао, сурт-сибат хьакхолла. Цицкиев Мухьмадa — Айдамар дукха хIама дайна, дукха хIама лайна, цхьабакъда, вахара халонаша воханза сабар, эхь-эздел доля хьаьнала къахьегамхо, ваьзза вола дезаш да ва. Советски Iаьдал дооккхача денал гойтад цо. Цун дола тешал да пенах хьалтэлла улла Орджоникидзе цун денна тур. Цу хана къизача моастагIчуница майра лийта саг я цун сесаг Гошта а. ВорххIe даьшта дагаламта керда вахар Iодилалачуя тIехьагIа, фашисташа тIом а хьоабий гIозача вахарах доаних вай халкъ, дохалу Айдамарен Гоштайи дезала ирао.

Дерригa советски халкъ санна гIаьрахоех Даьке лорае дIаэттар Айдамар а цун къонгаш а. Атта дац панна уж тIем тIа бахийта. тIема ихебаьбацар цо уж враза. гIозача вахара ихебаьбар. Къизача тIемо цхьаь ют Гошта. боккхийча дезала пана. Iалашмате чIоагIа дог тохадолийташ гучадоавкх цу спектакло вахара хозаля тIема къизали.

Иштта, шоай дизза дола доп аьнкад Сийлахь-боккхача Даймехка тIема темах Нохч-ГIалгIайчен драматургаша а. Бакъда, из тема массаза еза хургья Советски авторий. Цкъа яйна Iергьяц вайна хIаначул тIехьагIа цу темах язьяь йола пьесаш.

Бек АБАДИЕВ.

Iилма-практически конференци

Кхаь дийнахьа санитарни просвещене республикански ЦIагIа хилар берашта хулаш долча инфекциони лазарашта хетаяь йола зональни Iилма-практически конференци.

Цига дамьа лаьцар Ленинградски берий инфекцей Iилма-тохкама института Iилмахоша: медицински Iилмай кандидаташа Г. И. Осиповас, М. А. Дадиомовас, А. Н. Силенова, М. Н. Розле, Iилма болхлоша Л. М. Косенкос, Н. Н. Муравьевас, НИИ берий инфекцей реанимационни отделене заведующе В. П. Начленкос, лоралла-педиатраша, инфекционисташа, эпидемиологаша, Нохч-ГIалгIай АССР унахцIено лорара министерства керттерча специалисташа.

Конференци хьайийллар вай республика унахцIено лорара министра заместителa А. А. Гусевас.

«Эпидемически паротита дарба дечеи профилактика ечеи клиника актуальни декхараш» яхача темах доклад йир А. Н. Силенова.

Превенка къаьмыльи дьчa моттигерча специалистaшеи Ленинградера баьхкача хьаьшарeи дийцар уж берашта инфекциони лазараш ца хилийтара де дезачох, царна деча дарбах.

Конференце тIаийцар беранта хула яра инфекцеш дIалхара де дезачох йола рекомендацеш.

Л. ДЖАНХОТОВА,
Санитарни просвещене республикански ЦIен литературни редактор.

ТУРИСТИЙ НАЬКЪАШ

ТIехь-тIайоагIача хана туризм дегIайоалае, туристий хьаштош лерттIа кхоачашде лерхIаш XI пятилетка хьалхарча шера сезона дика Iалашо я кийчбенна «Грозный» яхача турбаза балхахой.

Нохч-ГIалгIайчене укх шера болх беш кхоъ Еррисоюзни шиъ моттигерен маршруташ хургья. ХIаьзалца хиннача 102.270 яхача Еррисоюзни маршруташта тIакхийттай кхы цхьаькха — новотIкье йиьлагIа яр. Из чакхйоал Пятигорск, Нальчик, Грозный, Ялама (Азербайджански ССР) яхача гораташка гIолла. Цул совгIа, уж туристаш хургба Къаьзан Iам болча баха а. Цу кхаь маршрутех вай республике баьхка хургба Москвера, Ленинградера, Уралера, СибарегIара, мехка кхыча городашкара а районашкара а эзараш бола туристаш.

Дукха заявкаш ух моттигерча маршрутех йола путевкаш ехаш а, къаьстта — город Орджоникидзе, «Цай» яхача лоамара курорте йолча маршрутах. ДукхагIча даьтье уж заявкаш Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхошкара я.

«Грозный» яхача туристически базо укх шера тIаьцарга лоамашка гIолла гIаш лелаш бола ялх эзари медицинаще баькха хургбола цхьайтта эзари бола туристаш.

Я. БУБНЕНКО.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА

9 май

С. М. КИРОВА цIерагIа культурай салаIарен [illegible]. «Мамогта цу денга кхача гIерташ дар тхо» яха Коталон денна хетадаь наькха салаIар. 10.00. Волх беш я аттракционаш. 10.00. Парка радио. «Хьона, Даьхе, салтечун дог» яхача темах дола радиоконцерт. 10.00. Кагирхой волейболах лоазара яхьаш. 14.00. Духовой оркестра концерт. 16.00. Кинолектори. «Сийлахь-боккха тIом болча хана советски бIухошта карагIдийна турпала гIулакхаш» яха лекци. 17.00. Музыкальни эстрада. Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 17.00. Баьццара театр. Коталон ден 36 шу дизара хетаьь тематически сайре. ТIема ветеранашца вIашагIкхетар. 19.00. «Лаьха, са байн» яха филармоне артистий концерт. 20.00. «Цхьаькха вицвенавац, цхьаькха дицденадац» яха кинофильм. Цул тIехьагIа цIейна хетаьь фейерверк.

Н. К. КРУПСКАЯЙ цIерагIа культура Дворец. Парке наха салаIар. 10.00. Волх беш я аттракционаш. 10.00. Асфальта тIа вехкача берий суртий конкурс. 13.00. ТIема ветеранаца Е. В. Холуновца пионерий вIашагIкхетар. 13.00. Гойтаргда Коталон денна хетадаь дола кинофильмаш. 16.00. Йийлача эстрада тIа хургда художественни самодеятельноста концерт. 17.30. «Сийна экспресс» яхача вокально-инструментальни ансамбла концерт. 20.00. Коталон денна хетаьь лекци.

«ОРГТЕХНИКА» объединене культура ЦIа. 10.00. «Коталонна салют!» яха берий утренник. 11.00. Волх беш да «Росинка» яха берий кинотеатр.

10 май

В. И. ЛЕНИНА цIерагIа майда. 11.30. Духовой музыка театрализованни цIей.

С. М. КИРОВА цIерагIа культурай салаIарен парк. 10.00. Болх беш я аттракционаш. 10.00. Парка радио. Советски Эскара хетадаь радиоконцерт. 16.00. Кинолектори. «ХIаьзарча ханара тIеман иштарен проблемаш» яха лекци. 17.00. Музыкальни эстрада. Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 18.00. Баьццара театр. Вокально - инструментальни ансамбла концерт. 20.00. «Цхьаькха вицвенавац, цхьаькха дицденадац» яха кинофильм.

Н. К. КРУПСКАЯЙ цIерагIа культура Дворец. 12.00. Берий самодеятельни театра «Принци къевара» яхача Марк Твена произведенех йола спектакль. 15.00. «Айболит-66» яха берий кинофильм.

ТЕЛЕВИДЕНИ

9 МАЙ

I ПРОГРАММА

КОТАЛОН ДИ

8.00 — «Ха».
8.40 — Iуйранара гимнастика.
9.05 — Сийлахь - боккхача Даймехка тIема доакхьийтай маIача наьха московски хора концерт.
9.35 — Коталон денга хьача «Коталон тур», «Из моаллагIа бар санна безам бацар», «Цар герз — кинокамера» яхача документальни фильмай программа.
10.35 — Iаьржача форда флота наьхи халхарийн ансамблах выступлени.
11.10 — Коталон денна хетаьь поэтически композици.
11.50 — «Спортлото». 10-гIа тираж.
12.00 — «БIаргагуш — [illegible]».
13.00 — Котало хьаьхарам. Фронтовой доттагIий клуб.
14.30 — Кердадарам.
14.45 — В. Катаева из цIи йолча повестах йола «Полка воI» яхача художественни фильма премьера. Хьалхара сери.
16.00 — Футболах йола СССР кубок. «Спартак» — СКА (Ростов-на-Дону).
17.45 — Тахан Коталон ди да. СССР оборона министра хьалхарча заместитела, Советски Союза маршала С. Л. Соколова къамаьл.
18.00 — Советски эскара Александрова цIерагI дийча лелей хьалхарийн шоза ЦIена Байракха орден делла Академически ансамбла концерт.
18.50 — Фашизмца духхьал тIом беш байнарий хIоалха [illegible]. Миcт ца хулаш минут кхахар.
19.15 — Центральни телевидени вараш тIа эггара хьалха. «Хорт-мукхьален салтий» яха художественни фильм. Европе Советски эскаре вирцаруохьaле [illegible] хьоахдийтаб дола фильм.
21.00 — «Ха».
21.35 — ДоттагIий — новкъостех. Киноконцерт.
22.35 — Боксах йола Европа чемпионат. Финландера передача.
23.00 — Кердадарам.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Телевизионни документальни фильм.
9.35 — «Шахматни школа».
10.05 — «Iуйранара почта» яха музыкальни программа.
10.35 — «Къонах хила ха я» яха телевизионни документальни фильм.
11.35 — «Эскара лурхааш ец».
12.30 — К. Симонов. СССР Пачхьалкхени академически ЗIамигача театра «Иштта хург я ди» яха фильм-спектакль.
15.05 — Советски Союзера духьи халкъашта юкъера музыкальни фестиваль. Концерт.
16.30 — «Коталон оргхьоарах вай цIени темар» (нохчий меттала).
16.55 — Ах бIаь шера истори. «1940-гIа шу» яха телевизионни фильм.
17.35 — «Сийле хийла шун, турпалаш!».
18.30 — «ДагадоагIа кIалхарадаьлачча дуньена» яха документальни фильм.
18.50 — Фашизмца духхьал тIом беш байнарий хIоалха а бовргбоацаш сийле я. Миcт ца хулаш минут кхахар.
19.10 — РСФСР заслуженни артиста А. Покровске даькъа доаладола «Уш наькъан вайна дицдала йош яц» яха фильм-концерт.
20.00 — «Бийса дааькъала хийла шун, берам».
20.15 — Душен велфесино. Германски Демократически Республикера передача.
20.30 — «Хаькъа дага даттар».
20.40 — «Кинопаькъара альманах».
21.00 — «Ха».
21.35 — «Вальс» яха телевизионни художественни фильм.

10 МАЙ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — «Зарядка е дIаэтта!».
9.05 — Л. Заклевов вокальни цикл.
9.30 — «ГургалбеттА сахьат».
10.00 — «Советски Союза гIулакх деш ва».
11.00 — «УнахцIено» Iилман-популярни программа.
11.45 — «Iуйранара почта» яха музыкальни программа.
12.15 — «Юртара сахьат».
13.15 — «Музыкальни кноск».
13.45 — «Фронтовикаш» яха телевизионни документальни фильм.
14.05 — «Полка воI» яха телевизионни художественни фильма премьера. ШоллагIа сери.
15.50 — «Кинопаькъара клуб».
16.30 — «Шоана ветеранаш». Музыкальни программа.
18.00 — Дунен халкъашта юкъера панорама.
18.45 — Душен шелфоньа. Германски Демократически Республикера передача.
19.00 — Фашистски гIаьрахойх Чехословакия мукъайалча 36 шу дизара хетаьь Чехословаци Республика телевидение программа.
21.00 — «Ха».
21.35 — Боксах йола Европа чемпионат. Финландера передача.
22.35 — Кердадарам.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Телевизионни документальни фильмай программа.
9.35 — «Дийнача хIамий дуьнен тIа».
10.35 — «Воккхасаг Хоттабыч» яха художественни фильм.
12.15 — «Кинохьадархочун спутник».
13.00 — Хоккейх йола СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Спартак».
15.15 — Политически палей концерт.
16.45 — «Омега» вариант» яха телевизионни дукха серийни художественни фильм. Хьалхара сери.
18.00 — Футболах йола СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Кайрат».
20.00 — «Бийса дааькъала хийла шун, берам».
20.15 — Йоьга атлетика «Правда» газета совгIат даьккхара бола кросс. Москвера передача.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Мачаш на зимой зайцу» яха художественни фильм.

Керда фильм

Укх шера 11 мае денз 17 мае кхаччалца «ЮБИЛЕЙНЫЙ» кинотеатре хьахьокхаш хургда «МЕРСЕДЕС» ОАРЦА КIАЛХАРА ЙОАЛ» яха керда художественни фильм. (А. Довженко цIерагIча киностуде даьккхад).

Фильма тIа дуьц тIом болча хана советски бIухоша гойтача майралах, къонахчалах, дохаргдоацача деналах, низах, йоккхача профессионализмах.

Фильма сюжета ларде латт — моастагIчун тыле вай разведчикаша яь майра рейд.

Картина событеш йолалу сихха, динамично, цунга хьожача сага дог тохадолийташ; теркам тIаозаш моттигаш дукха я фильма тIа хьахьонхаш.

Бахача наьха теркамга!

1981 шера 15 мае денз 14 октябре кхаччалца оршот, кхаьра, пIаьраска деношка ТУ-134 яха самолет лелаш хургья Грозный — Харьков — Рига яхача маршрутагIа. Грознера дIайода ха — 9 сахьати 15 минота.

1981 шера 1июне денз 1 октябре кхаччалца кIира кхоза (оршот, кхаьра, пIаьраска деношка) ТУ-134 яха самолет леларгья Грозный — Набережные-Челны — Нижневартовск яхача маршрутагIа. Грознера дIайода ха — 9 сахьати 35 минота.

1981 шера 1 июне денз 1 октябре кхаччалца Грозный — Симферополь — Львов яхача маршрутагIа кIира кхоза (кхаьра, пIаьраска, пIерасканди) рейсаш еш хургья ТУ-134 яха самолет.

1981 шера 15 мае денз хаст-кастагIа леларгья кхыча рейсагIа лела самолеташ а.

Ца кхетар хатта мегаргда Аэрофлота кассашка — город Грозный, Полежаева улица, 32, телефон 2-75-46, аэропорт — 2-36-06, городашка Назрань, Малгобек, Гудермес, юрташка Орджоникидзевская, Наурская, Надтеречное, Шелковская — трансагентства.

Грознески аэропорт.

Лоралуш лелае газ!

Газови прибораш лелалра кхерамлен еррига бокъонаш нийса лелае еза. Болх беш йола прибораш тIаьхьожам боацаш йита йиш яц. ЗIамига бераш, къоаной, корта бохабу малар мена нах, газови прибораш лелае ховш боаца мах газови плитана юкъе ахийта мегаргбац.

Хий дIоахдеш йола горелкаш хьалсогача хана дика хьажа веза турбо фо дIаозий.

Фо дика дIа ца озача хана хий дIоахдеш йола прибораш лотае йиш яц, хIана аьлча угарии газо отравлени с тарлу. Газови прибораш йоагIача хана уж латтача цIагIа фо кхетийта деза.

Нагахьа санна шун квартире, дагIай клетка тIа, е цIагIарча подвала чу газа хьаж етталой электрически прибораш лотае йиш яц. хIаьта гуччахьа йоагаргйола цIи (лоталь гIивле, йоагаш йола цIилеторг, иштта кхы дIахо) цIагIа хилийта йиш яц.

Газа хьаж йоагIача хана цIагIа фо кхетийта деза, хIаьта сихха 0—4 номерагIа телефон тоха еза.

Уж бокъонаш нийса лелевеш ца хуле газ эккхар кхерам ба, хIаьта шун дезала моттел, доалахошта а цунах доккха зулам дале тарлу.

«ГРОЗГОРГАЗ» ЯХА ЭКСПЛУАТАЦИОННИ ПРОИЗВОДСТВЕННИ УПРАВЛЕНИ.

РАДИО

9 МАЙ

ТАХАН — КОТАЛОН ДИ

6.00 — Советски халкъа сийлахь - боккха толам. (эрсий меттала).
6.35 — Ашараш.
7.00 — Москва.
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя», «Ленинан некъ», «Сердало» газетий обзор.
7.35 — Хоамаш.
8.15 — Передачай программа. (эрсийн, гIалгIайн меттала).
8.20 — «Хьона Даьхе, салтечун дог» (эрсий меттала).
10.15 — «Цхьаькха вицвенавац, цхьаькха дицденадац». Литературни передача (нохчий меттала).
11.00 — «Вай кхлем — вай дагалаттар». Музыкальни передача (эрсий меттала).
11.40 — БIаьшерашка сийле хургья хьа, халкъа толам». Радиокомпозици (гIалгIай меттала).
16.00 — «Дегаца къалаш ветеранаш». Очерк (эрсий меттала).
16.20 — [illegible]

10 МАЙ

7.10 — Ашараш (нохчий меттала).
7.30 — Хоамаш.
8.15 — Передачай программа (эрсийн, нохчийн меттала).
8.25 — «Шоана дукхагIа ашараш» (эрсий меттала).
11.15 — «ТIом сецачул тIехьагIа хьалхара ди». Корреспонденци (эрсий меттала).
11.30 — «КIиранденйахьара вайрий программа (эрсий меттала).
15.15 — Шун магнитофона йола музыкальни передача (нохчий меттала).
16.00 — «Хьона тIехьа» (нохчий меттала).
16.30 — «Школьни глобус» яха радиожурнал (эрсий меттала).
18.00 — Кавказ доттагIал дарашта йола концерт (гIалгIай меттала).

ХОАТТАМ

Тахан республике гIоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 5—10 метр чIоагIа мух а хьенхаш хилен фегара температура республике 20—25, Грозне 23—25 градус вIовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоанеи ломмеи хувцалуш морхаш йолаш, йоачан а йоацаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 6—11, дийнахьа 20—25 градус вIовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктоххама секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностеи транспортеи — 9-24-01; юрта бахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кехаьшай — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ерей, шоаттей денoшка

СФ02191. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1915.